

ŠIAULIAI UNIVERSITY

Lina Garšvė

**EDUCATION OF NATIONAL IDENTITY OF LITHUANIAN
ORIGIN PUPILS APPLYING METHODOLOGY OF
HERMENEUTIC PEDAGOGY**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

Šiauliai, 2014

Doctoral dissertation was prepared between 2010-2014 at Šiauliai University.

The scientific research was partially sponsored by the State Science and Studies Foundation of Lithuania in 2011.

Scientific Supervisor – prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiauliai University, Social Science, Education, 07 S).

Scientific Consultant – prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytautas Magnus University, Humanities Science, Philosophy, 01 H).

Dissertation is defended at the Council of Education Sciences of Šiauliai University:

Chairman – prof. dr. Daiva Malinauskienė (Šiauliai University, Social Science, Education, 07 S).

Members:

prof. dr. Stefanija Ališauskienė (Šiauliai University, Social Science, Education, 07 S);

prof. dr. Lilija Duoblienė (Vilnius University, Social Science, Education, 07 S);

prof. dr. Liudmila Rupšienė (Klaipėda University, Social Science, Education, 07 S);

prof. dr. Leta Dromantienė (Mykolas Romeris University, Social Science, Management, 03 S).

Opponents:

Prof. habil. dr. Irena Zaleskienė (Lithuanian University of Educational Sciences, Social Science, Education, 07 S);

Prof. dr. Jonas Ruškus (Vytautas Magnus University, Social Science, Education, 07 S).

Defence of the dissertation will be held in an open sitting of the Council of Education Sciences at 2pm on 27 June 2014 in the Conference Hall of Šiauliai University Library

Address: Vytauto St. 84-205, LT-76352 Šiauliai, Lithuania.

Summary of the Dissertation was submitted on 26 May 2014.

The Dissertation is available at the library of Šiauliai University.

Observations are to be sent to the following address:

Department of Science and Art, Šiauliai University

Vilniaus St. 88, LT-76285, Šiauliai, Lithuania

Tel. (+370 41) 59 58 21; fax (+370 41) 59 58 09

E-mail: doktorantura@cr.su.lt

© Lina Garšvė, 2014

© ŠIAULIAI UNIVERSITY, 2014

© UAB „BMK Leidykla“, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Lina Garšvė

**LIETUVIŲ KILMĖS MOKINIŲ TAUTINIO IDENTITETO
UGDYMAS(IS) TAIKANT HERMENEUTINĖS
PEDAGOGIKOS METODOLOGIJĄ**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Šiauliai, 2014

Disertacija rengta 2010–2014 metais Šiaulių universitete.

Disertacinį tyrimą 2011 metais iš dalies rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Mokslinė vadovė – prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Konsultantas – prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Disertacija ginama Šiaulių universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – prof. dr. Daiva Malinauskienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Nariai:

prof. dr. Stefanija Ališauskienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. dr. Lilija Duoblienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. dr. Liudmila Rupšienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. dr. Leta Dromantienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S).

Oponentai:

Prof. habil. dr. Irena Zaleskienė (Lietuvos edukologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S);

Prof. dr. Jonas Ruškus (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2014 m. birželio 27 d., 14 val., Šiaulių universiteto bibliotekos konferencijų salėje

Adresas: Vytauto g. 84-205, LT-76352, Šiauliai, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2014 m. gegužės 26 d.

Disertaciją galima pažiūrėti Šiaulių universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu:

Mokslo ir meno tarnyba, Šiaulių universitetas

Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai, Lietuva

Tel. (841) 59 58 21; faksas (841) 59 58 09

El. paštas doktorantura@cr.su.lt

© Lina Garšvė, 2014

© Šiaulių universitetas, 2014

© UAB „BMK Leidykla“, 2014

INTRODUCTION

Relevance and significance of the topic. In the course of intense migration, certain social, cultural, political and pedagogical conditions occur that correspond to the need to look in a different way and to analyse the education of national identity of migrant pupils. There is a need to analyse what paradigms, methodologies and education methods are important under such conditions. Referring to the fact that a changing social, cultural, political and science paradigms are full of new migration challenges, it becomes essential to actualize the perception of new socio-educational and cultural phenomena, along with their constant interacting importance. In the context of paradigms' conversion, society changes, the necessity of "new thinking" and knowledge emerges. (Fullan, 1998; Kuhn, 2003; Juodaitytė, 2009, Duoblienė, 2011). As a result, interdisciplinary research, revealing movement of scientific objects from one scientific tendency to the other, creating conditions to use data of various science research and achievements becomes significant and relevant. In this dissertation, the corresponding conversions and changes occurring due to the migration process and the interactions of changes of the following concepts are analysed: *migration process, education of national identity of Lithuanian origin pupils who have experienced various forms of migration, hermeneutic education*. In addition, the educational access corresponding to migration challenges in education of national identity of migrant pupils are researched.

Actualising opportunities of new understanding through new access to science constructs interaction of tradition and modernity referring to modern hermeneutic pedagogy as philosophy and practice of education¹ is considered. In the dissertation, analyse the methodology of hermeneutic pedagogy to solve the problem of education of national identity of migrant pupils at a level of deeper understanding is presented. In the work of modern hermeneutic pedagogy, the contrary to traditional hermeneutics as referred to by H. G. Gadamer's texts, is analysed in accordance to the discussions' results of H. G. Gadamer and J. Derrida's unfulfilled debates (in Paris, 1981) as well as their influence to education philosophy. The results of the discussions of these debates are not widely analysed in scientists' work to solve the problem of the education of national identity at school.

Traditional pedagogy refers to traditional models of perception that covers modern migration problems. Such models of perception are not suitable, since the migration form itself has changed fundamentally. Present migration form refers to *circulatory conception of migration* (Arango, 2000.; Glick, Schiller & Basch, 1992.; & Stalker, 2002), when migrants do not lose relationships with their native country and construct multiple realities between residential countries and native ones (Liubiniene, 2011 & Čiubrinskas, 2008, 2011). If traditional migrants left and lost communication, present migrants preserve communication through various technological means (skype, facebook, phone etc). If traditional migrants were searching for new land, present migrants travel from one country to another deterritorising and moving national identity. Therefore, it is insufficient to analyse national identity through conceptions of traditional migration and traditional pedagogy. In the migration process, society's variety increases and changes,

---

¹ The term education philosophy which in general sense discusses various education philosophies and types not emphasizing the role of a person while reflecting his/her education is common in scientific literature. In the dissertation we use the term education highlighting that hermeneutic pedagogy as education philosophy emphasizes the subject's consciousness and reflexivity when he/she may look at himself/herself and make a decisions. Hermeneutic pedagogy is perception philosophy, therefore, subject's reflexivity is an important factor of education.

consequently, not only national, cultural, ethnical differences and their identification are important, but also the variety of the identities' education², their constructs, derivation techniques, as well as (re)constructional change of the national identity's conception in the course of interaction with migration. In multicultural environment, when intercultural interaction, intercultural dialogue and identity negotiations appear to be important, the construct of national identity that became an important analysis object in the spheres of humanities and social sciences is inevitably being discussed. Identity is formed by various political, social and cultural factors, therefore respectively different types of identity are being distinguished: national, social, cultural and ethnical. The dissertation analyses interactions of traditional one-dimensional³ national identity that corresponds to essentialism dimension when national identification is related to inherent value and modern multidimensional national identity that corresponds to the performativity, liquidity, hybridity and multiplicity aspects. Therefore, modern hermeneutic pedagogy emphasizes that the old perception models hide the problem and individuals are misled instead of being able to essential understand. Modern hermeneutic pedagogy emphasizes expansion of differences and their signification without attempting to cover the problem. This access foresees that a teacher enables a *different* child, not through the search for similarities but through emphasizing distinctive features. Empowerment conception tries to transform the difference into individuality and positive distinctiveness under different conditions of equal opportunities (Mažeikis, 2010).

Since the origin of Lithuania, pupils identify themselves in the frames of an impure (essentialist) Lithuanianness context, come or return to Lithuanian schools or leave them, schools (in Lithuania and abroad) are attended by pupils who have experienced various forms of migration. **The dissertation researches six participant groups of the migration process (three groups of pupils, three of teachers):** 1) pupils who have Lithuanian roots, who were born and grew up outside Lithuania, but *came to study* in Lithuanian schools; 2) pupils who were born in Lithuania, spent some time here but due to present emigration went abroad and spent not less than one year and then *came back to Lithuania to study* (re-emigrants); 3) pupils who were born in Lithuania, studied here for a certain period of time but *left to study abroad*. Consequently, at schools, teachers have to work with various groups of pupils: 1) who arrived to Lithuania; 2) re-emigrants; 3) pupils who went abroad. Education in the migration process influences not only migrant pupils but also their parents and relatives as well. Perception of the world and consciousness changes not only of migrant pupils but also their parents and relatives, however, in the dissertation we have restricted the research to the pupils and teachers' experience in order to analyse the defined research object. In the course of migration, the relationship between the society and the process's participants

---

² In the dissertation the words identity, sameness, semblance are used as synonyms. Usage of terms' synonyms in the dissertation is encountered also in other works of Lithuanian researchers (D. Antinienė, J. Juozeliūnienė et al). In the dissertation we have selected identity's conception as the main construct which refers to anthropological access, corresponds humanity's variety through socio-cultural differences, i.e. *otherness*. Referring to V. Čiubrinskas (2011) insights, identity is understood not only as sameness but also it is compared to difference, difference making.

³ English terms *one-dimensional* and *multidimensional* in Lithuanian scientific practice are used in different aspects: measure, dimension or gender (derivative of multiple/homogeneous). Therefore, we may encounter terms like multivariate, multidimensional or multiple and vice versa: uniform, one-dimensional, homogeneous to express the same term. In the dissertation we have chosen translations of one-dimensional and multidimensional conceptions since the derivative "dimension" often occurs in metalanguage of social sciences and humanities. The second reason for usage of one-dimensional term the reference of phenomenon to philosophical discourse of education. It is based on Lithuanian translation practice of "One-dimensional Man" by H. Marcuse.

changes. Society's relationship with the past becomes fragmented, inconsistent, *grand narratives* fail, opening new possibilities to national identity as the creation of narrative subjectivities and changes the collective identified conception of national identity (Duoblienė, 2011.; Zaleskienė, 2011. & Šutinienė, 2011). The more traditions are being reconstructed, the more individuals are forced to "negotiate" their national identity. Schools often consider themselves as upholders and protectors of Lithuanian culture and the nation, therefore, appeal to the preservation of traditional national identity. Considering the country's socio-political context, it is obvious that it was determined by the Soviet Union's oppression when observing the education system as a tool conception of the world's citizen and was actively formed in the context of a union. However, each stage of a nation's life identification is important, which allows society's members to feel dependent to one or another social group, community or to feel the bearers of cultural values (Juodaitytė, 2003). After Lithuania independence was restored, special attention was paid to the preservation and fostering of pure, one-dimensional national identity. This is based on the *National School's* Conception (1988) which referred to tradition of national individuality and consciousness education, and the Lithuanian language was considered the base for all teaching subjects. However, education strategy in a modern school partly appeals to the security and the development of a traditional national identity through linguistic competence and practice, through actualization of national history significance and geographic national integrity presenting homogeneous culture's discourse as a solidarity status. It is worth mentioning that in the modern context the idea of the *National School* has not become the main education conception and it is constantly being discussed in various science discussions and publications. Therefore, the national school remained not as a dogma but as a challenge and a problem. It was especially important when Lithuania became a member of the European Union and entered the Schengen area, with rapid growth of various modern globalization processes when the need of reconceptualising of the national identity is encountered. Therefore, it is insufficient to emphasize the education conception as a one-dimensional identity, considering identity as objective inheritance.

Therefore essential problems occur – reconceptualization of education in the national identity of migrant pupils in the context of the migration process. When tradition (ethno-culture) confronts civil spirit, dialogism⁴ confronts otherness there is a need to analyse the national identity as a multiple, complex construct and to identify how these changes influence education. Under such conditions, pedagogues must solve the issues regarding integration of migrant pupils who have different linguistic skills and linguistic experience into the Lithuanian linguistic, didactic and social environment (Ruškus, 2008). Since the migrant pupil is a subject of several "narratives", in the dissertation, civil nation might be defined as a narrative in which environment national identity is (re)constructed. Considering that in the education environment, the variety of pupils in a class occurs due to the migration process and the education paradigm is oriented towards a pupil, his/her experiences and, culture, it therefore uncovers the to reveal integrity of education practice and education philosophy. Trying to show the importance of the rise of constant difference (reconstruction of national identity conception from

---

⁴ In the dissertation we use term dialogism showing philosophical discourse of a dialogue, emphasizing hermeneutic conversation where perception is its axes.

one-dimensional to multidimensional one) *methodology*⁵ of *hermeneutic pedagogy* is significant, emphasizing teachers' holistic attitude towards the process of education of the national identity of migrant pupils. Education policy strategists create education documents orient towards revealing similarity criteria in a class. However, education practice shows that *lived experiences* of participants of the education process are different. Therefore, in the dissertation, qualitative research access is important to trying to analyse the different lived experiences of education participants related to national identity education in a class. In addition, theory's methodology is important, i.e. hermeneutic pedagogy as education philosophy, methodology and practice involving *perception education*. It emphasizes that not only strict rules prevail in education but various interpretations and perception opportunities are also possible. The dissertation emphasizes existential pedagogy, which refers to lived experience, its existential description and interpretation which dictates the education methods and education process. The importance of narrative subjectivities constructed by a civil nation showing alternation of perception of national identity is developed in the academic and political plane. The 15th government of Prime Minister Andrius Kubilius and Dalia Grybauskaitė, the President of the Republic of Lithuania, started speaking more consistently about Lithuania in the world and Lithuanians in the world. Their attitudes express the conception of Lithuanian identity through a varied spatial prism, i.e. when a Lithuanian is not only a citizen of Lithuania. A Lithuanian is positioned through a global space while creating inter-civilizational dialog among Lithuanian origin people. In academic space E. Aleksandravičius and L. Donskis emphasize the conception of a Lithuanian in the world. In scientific discussions E. Aleksandravičius (2013) suggests using the term 'dysphoric Lithuanian nation', combining a territorial nation and diaspora (together with migrants, Lithuanians in the world, all emigrants). When discussing Lithuanian identity in the world, L. Donskis (2008) indicates the search for a relationship between Lithuanian sensitivity, individual experience and the world, and its preservation as well as open thinking and sensitivity to other nations and cultures. These accesses reveal multidimensionality of a national identity through the principles of deterritorialisation and decenteredness, through the inevitable rise of *differance*⁶. Lithuanian national identity is highlighted in the context of **Lithuanian identity of the world**, emphasizing reconstruction of the education of national identity not only in the context of an ethnical Lithuanian but also in the context of a Lithuanian identity of the world.

The Lithuanian education system refers to strategic documents of Lithuanian education and the European Union that help to determine general aims of the country. EU

---

⁵ In the dissertation methodology of hermeneutic pedagogy refers to the principles of universal hermeneutics by H. G. Gadamer. It is worth to mention that critical hermeneutic pedagogy exists as well that refers to H. G. Gadamer and J. Habermas discussion. Universal hermeneutics tries to reveal imagined human's essence and to help to develop it whereas critical hermeneutics is oriented towards solution of social, political, cultural problems and discussion concerning them. In hermeneutic pedagogy the principles of universal hermeneutics in general sense are usually applied. Critical hermeneutic pedagogy is oriented towards pedagogy or freedom pedagogy. In the dissertation critical hermeneutic pedagogy has not been analysed in particular. Critical hermeneutic pedagogy emerges from universal hermeneutic pedagogy therefore, the greatest attention is paid to universal hermeneutic pedagogy. In addition, critical hermeneutic pedagogy refers to majority of statements of universal hermeneutic pedagogy. Therefore, while discussing methodology of hermeneutic pedagogy in the dissertation, universal hermeneutics is being analysed systematically that have links with deconstruction, phenomenology, postmodernism.

⁶ In this case the term *differance* used in J. Derrida philosophy is used in order to show identities' dynamics. *Differance* shows that migrant pupils are related by Lithuanian origin, this is the same tradition, however, Lithuanian identity is differently perceived depending upon environment, context where pupil is, therefore, *differances* emerge, since pupils use different meaning to express the same construct of Lithuanian identity.

documents emphasize the European dimension and Lithuanian education documents – ethnocentric dimension. Therefore, today’s educational politicians, while creating strategies must correspond to traditionality of the national identity, education and modern cultural pluralism. Reciprocal behaviour of the educational politicians brings confusion into education, which educators tend hardly to understand (Duoblienė et al, 2010). In the *Law on Education* (2011), the principle of equal opportunities through unity is emphasized: “education system is socially fair, it ensures implementation of a person’s rights, it guarantees education accessibility to every person” (Law on Education of the Republic of Lithuania, 2011, Article 5). Whereas in 2003 the principle of equal opportunities in the law on education emphasized the principle of equal opportunities in a variety context: “education system is socially fair, it guarantees a persons’ equality despite their gender, race, nationality, language, origin, social status, religion, beliefs or attitudes: it guarantees education accessibility to every person (Law on Education of the Republic of Lithuania, 2003, Article 5). Monologisation of cultural variety corresponds to multicultural education when, according to L. Duoblienė (2006a), more attention is paid to the teaching content, its cognition, whereas assurance of the relationships among different cultures’ pupils is moved into shadow. In western European countries, inclusive variety’s pedagogy pupils’ learning in a hermeneutic group is based on the idea of radical pluralism, opportunities of intersubjective of children’s expression differences regarding experience and culture and the necessity for their education under the conditions of multicultural dialogue (Juodaitytė, 2003a). *General Education Programmes* 2011 involve an integrated programme of cultural consciousness which emphasizes cultural dialogue and *otherness* into education of general competences. *Provisions of National Education Strategy* 2003-2012 involve several means of discussing the topicalities of education of migrant pupils. Firstly – creation of opportunities to study and receive education for the children of migrating families and secondly – improvement of conditions to study and receive education for the children of national minorities. For this purpose, the programmes of multicultural education and textbooks have been created. The corresponding public changes ‘*Conception of a Good School 2013*’ has been prepared emphasizing the transition form of standard teaching to the personalized one, recognizing the variety of experiences and environments, necessity of interpretation and dialogue. The importance of schools as a learning community and the importance of democracy has been emphasized.

The relevance of discourse of education of the national identity of Lithuanian origin pupils is validated also by Lithuanian periodicals⁷, which highlight the problems of participants of the process of circulating migration, i.e. pupils who arrive, re-emigrate or depart. The alteration of national identity conception is emphasized stressing transition of *Lithuanian identity* from *one-dimensional to multidimensional conception* actualizing *Lithuanian identity of the world*.

Scientific exploration. The object of national identity is researched by various scientific spheres, therefore, the complexity and inter-disciplinary of researchers of national identity expose is in foreign as well as Lithuanian scientific research:

- *Researchers of national identity in the field of sociology* analyse the identity

⁷“Children of Lithuanians of the world came to know Lithuania” 2013-07-25, “Lithuanians’ House” fulfilled a dream to study in Lithuania” 2010-11-24, “Children of Emigration’s Boom” 2013-08-27; “Children’s bilingualism: Emigrants’ children are unable to communicate with grandparents during vacation” 2012-07-14; “Emigrants’ Children feel uncomfortable after coming back to Lithuania” 2009-04-19; “Children have not disappeared – they left abroad” (2013-09-06); “Children of Popular Parents Feel Better abroad than in homeland” (2012-05-26).

in the context of social memory, emphasizing intermittent relationship with the past (Krukauskienė, Štutinienė, Trinkūnienė & Vosyliūtė, 2003), national identity in the context of migration, highlighting immigrant's positioning (Kuzmickaitė, 2000), as well as analyzing socioeconomic and political phenomena important for the preservation of national identity (Taljūnaitė & Labanauskas, 2009.; Taljūnaitė, 2011), national identity of academic youth, showing multi-dimensionality of identity's construct (Antinienė, 2011) and modal parameters of Lithuanianess, highlighting identity's features and types (Kuznecovienė, 2011). *In a foreign context*: national sameness in the context of collective phenomenon (A. D. Smith, 1991). Theorists of nationalism of modernism trend (Gellner, 1997, Hobsbawm 2000, Ranger 1999, et al,) analyse the issue of national identity employing constructive national myths and their variability depending upon creators' aims and expectations. Th. Blank and P. Schmidt (2003) have analysed the object of national identity through the forms of expression of nationalism and patriotism.

- *Researchers of national identity in the field of anthropology* analyse the variety of configurations of identity's sociocultural expression (Čiubrinskas 2008, 2011.; Daukšas, 2011 & Tereškinas, 2011), identity's ethnic and national deterritorialisation (Daukšas, 2011 & Kripienė, 2011), also emphasising the trajectory of creation of "personal space" through an identity's displacement (Liubiniene, 2008, 2011). *In a foreign context* identity is researched in the aspects of processuality and dynamics emphasizing an identity's multidimensionality and multidirectionality (Geertz, 1994) as well as emphasizing national identity as a socially organized object (Barth, 1969), analyzing identity in a generic aspect, having features of attributable aspect and ethnic culture (Friedman, 1996).

- *Researchers of identity in the sphere of education* analyse the change of national identity at senior school age through definitions of personal national sameness, emphasizing the need for education based on national values (Aramavičiūtė, 1999, 2005) and the need for education based on the teaching of national history (Šetkus, 2010), the process of education of pupils coming to Lithuania; stressing the aspects of identity's change (Ruškus, 2008.; Ruškus & Kuzmickaitė, 2008); educational perspectives of national identity of Lithuanian youth and pupils exposing the links of national and civil identity (Zaleskienė, 2011 & Ranonytė, 2006) as well as the aspects of change in the education philosophy of national sameness, emphasizing the ratio of education of multicultural and national sameness (Duoblienė, 2006a, 2009); education of national identity at school, highlighting the teacher's role on the basis of ethnic and professional culture (Tijūnelienė, 2000, 2002 & Pukelis, 1995), from the aspect of the teachers' moral values (Martišauskienė, 2007); nationality's development based on S. Šalkauskis's education philosophy revealing links with native language, folklore, traditions and a nation's history (Rajeckas, 2002.; Martišauskienė & Juškevičienė, 2011 & Jankevičius, 2013). *In the context* of qualitative research, *foreign* scientists concentrate on the issue of negotiations of national identity of children and teenagers, analyse the meaning of their dependence to national state and constructions of national identifications through the education system (Howard & Gill 2001.; Philippou 2005. & Toomey 2006), analyse the change of national identity of immigrants' children in Belgium schools, discussing preconditions of the creation of multiple identities (Agirdag, van Houtte & van Avermaet, 2011) and the investigation of the problem of identity of Turkish immigrant pupils in Greek schools encountering local pedagogues (Magos, 2006), emphasizing that teachers are still against heterogeneous classes, discriminate against pupils who are

ethnically and culturally different and pursue an “ideal” class which according to them, is homogeneous. While investigating social and cultural discourses of identity change of Chinese immigrants at British schools, it is emphasized that parents and teachers evaluate schools as a source that help them feel more Chinese rather than a stranger (Archer, Francis & Mauc, 2010). Often, identity is related to culture and it is emphasized that a loss of culture is equal to a loss of identity or a crisis of identity.

Scientific research problem. In the analysed scientific research of Lithuanian and foreign authors, the paradigm of modern education philosophy in national identity’s education and its interaction with education practice are scarcely revealed. However, in the conversion of philosophical theories, new educational paradigms emerge which bring new pedagogical theories based on philosophical access. This discussion is being developed by G. Mažeikis (2006), emphasizing how modern philosophical theories interact with education practice, thereby creating the unity of education philosophy and practice and in the process of conversion, form preconditions for the creation of post-modern education paradigm. Referring to the unity of education philosophy and practice, L. Duoblienė (2006, 2006a, 2011) investigates national identity under a variety of conditions, emphasizing the validity of education practice by philosophical accesses. Practical applicability of philosophical theories in modern education science is analysed by A. Juodaitytė and A. Savickis (2013), showing that in education, not only technical performance and application of a method are important, but also the extraction of philosophical, theoretical models of a method creating preconditions to reveal the unity of philosophy and practice.

Lithuanian origin pupils, come/return to the Lithuanian education system and could therefore leave to other countries again. Considering that some of them are preparing to leave again, they experience constant tension and drama. When analyzing cases of migrant pupils in Lithuanian the education system, J. Ruškus (2008) distinguished psychological, social problems of pedagogues and pupils and didactical experiences in a class. This shows the reflection of various socio-educational discourses in a class due to the experience of different existing worlds. A pupils’ transition from one education system to another reflects the different conceptions of national education, which becomes problematic. Migrant pupils are not considered as creators and representatives of conceptions of narrative identities of different nationalities’ they have different cultural experiences and multiple identities. The Lithuanian education system, like “grand identity’s narrative”, educates migrant pupils in the context of a national Lithuanian, , i.e. experienced emigration and immigration scopes that cause discussions about multi-dimensional construct of a national identity corresponding to the conception of a Lithuanian identity of the world “passes with the forms of cultivated and textbook Lithuanian memory” (Aleksandravičius, 2013), selecting ethno-linguistic national narrative, not reacting to necessary interaction with “national narrative” created in the migration process. This happens because schools ensue a collection of political discourses and their transfer to pupils following political-social order reacting to reforms of education bureaucracy, issued documents reflecting the power of restructuring and control, allowing restrictions and control the education activities at school (Duoblienė, 2011). Therefore, when entering in the education system, migrant pupils appear in the mechanism of the subject’s management and control. Various affections may prevent pupils from being educated subjectivity or suppress the opening to systematic affection. However, modern researchers of national identity (Duoblienė, 2006, 2011.; Zaleskienė, 2011 & Ruškus,

2008) prepared a *Conception of a Good School* (2013) emphasizing national identity's multidimensionality, opportunities and interaction with one-dimensional discourse of national identity. Therefore, it is necessary to take a new look at national identity and philosophical and the practical opportunities of its education. Changing education reality respectfully causes changes in the philosophy of participants of the education process. Harmony and interaction between these components foresee education perception in the unity of modern education philosophy and education practice. Therefore, the main scientific problem of the dissertation is: **how national identity of migrant pupils could be developed and perceived adequately to their experience and conception, turning one-dimensional theory of national identity into a multidimensional one by applying the methodology of hermeneutic pedagogy.**

In the dissertation the following **problem/issues** have been formed to solve the scientific problem:

1. How does education change in the context of processuality of modern migration in terms of perception of national identity of migrant pupils?
2. What are the opportunities of liberation of pupils who have experienced various migration forms and teachers working with these pupils from a one-dimensional systematic formation and management control in the school education process, by understanding national identity as the evolution of different, narrative subjectivities and not as objective inheritance?
3. How the identity's structures are formed applying methodology of hermeneutic pedagogy while educating the national identity of Lithuanian origin pupils who have experienced various forms of migration?
4. How is teachers' pedagogical experience developed and how do the changes emerge in the interaction with migrant pupils' experiences when applying the methodology of hermeneutic pedagogy?
5. How are the methods of hermeneutic pedagogy related to education philosophy while creating a holistic attitude towards education of the national identity of migrant pupils?

The object of the research – education of national identity of Lithuanian origin pupils.

The aim of the research – to research the education of the national identity of Lithuanian origin pupils who have experienced various migration forms by applying the methodology of hermeneutic pedagogy, whilst allowing a change educators' philosophy, orienting them to different processes of interaction of experience's perception.

Tasks of the research:

1. To identify essential topics of hermeneutic philosophy relevant to education of national identity in the case of Lithuanian origin migrant pupils.
2. To determine application opportunities of methodology of modern hermeneutic pedagogy for a solution of the educational problems related to (re)construction of national identity of migrant pupils.
3. To analyse the conception of modern national identity and (re)constructions of its education experience, showing the significance of the education of experiences of dynamic subjects while applying methodology of hermeneutic pedagogy.
4. Having performed qualitative research to investigate the subjective practices of education of national identity of migrant pupils and emphasizing differences of perception of new practices of education opportunities.

5. To foresee the guidelines of change of the pedagogical process, enabling teachers to apply accesses of hermeneutic pedagogy in the education of national identity of Lithuanian origin pupils who have experienced migration.

Defended statements of the dissertation:

- National identity is a multidimensional, complex, (re)constructed phenomenon corresponding to the need of dialogism and otherness, challenges of tradition and public spirit through the meaning of *differance*, change of the content of national identity's education in intersubjective interaction with *otherness*. National identity in Lithuanian schools is still being developed in the context of a one-dimensional conception relating to national identity of the language, territory and national history. This does not correspond with reality, since various experiences of migrant pupils indicate the need for education to have a deterritorised and decentered national identity.
- Education of national identity of Lithuanian origin migrant pupils according to the methodology of hermeneutic pedagogy makes preconditions for expression for that philosophy tendency of education, which allows creating subjective identities as an opportunity for liberation of a pupil and a teacher from systematic formation and management control.
- Hermeneutic pedagogy in education philosophy refers to the aim of a subject's internal (self)liberation when teachers applying this methodology have opportunities: to refuse old models of thinking and education proceeding and adopt self-reflection and reflection of pupils' experiences; to ground education of national identity of migrant pupils by the conception of multidimensional national identity which corresponds to identity's deterritorisation and deceteredness, which indicates referring to the criticism of the narrative of institutional history and metamorphoses of consciousness.
- Applying the methodology of hermeneutic pedagogy changes in teachers' philosophy emerge when they are interacting with migrant pupils and their various experiences and during which the new pedagogical experience of education of national identity is being created.

Theoretical provisions and conceptions of dissertational research:

Hermeneutic conception of philosophy (Schleiermacher, 1998.; Dilthey, 1989.; Heidegger, 1962.; Gadamer, 2004, 2004.; Levinas, 1999.; Ricoeur, 2001.; Grondin, 2003.; Mažeikis, 2005, 2008 & Bagdanavičiūtė, 2012) refers to the shift of hermeneutics from hermeneutics as text explanation to modern hermeneutics. The shift of H. G. Gadamer's philosophical hermeneutics towards interactive interaction between a text and a reader is revealed as synthesis of perception's horizons (*Horizontversmeltzung*). This shift is important in the sphere of intercultural development when in the course of collision of various experiences, cultural understanding is possible through the interactive situation meeting the *Other*. H. G. Gadamer's hermeneutic practice is *Bildung*, development and also education process. This process of development is important in the philosophies of M. Heidegger and P. Ricoeur. *Bildung* may be treated as an education process emphasizing spiritual development as well as culture, indicating development of a human's natural talents and opportunities (Gadamer, 2004). In the work analysed, the shift of hermeneutics towards phenomenology. Until phenomenology was introduced to hermeneutics, it was a tradition of textual practice with a small amount of psychological empathy. The attitude of phenomenologist E. Husserl towards the liv-

ing world was related to the procedure of transcendental reduction. E. Husserl related life experience first of all to ideas' experience or experience of certain conceptions not involving life drama. Later phenomenology started communicate more with psychoanalysis. This is especially obvious in P. Ricoeur's work where hermeneutics covers phenomenology and psychoanalysis revealing life traumas and dramas. Such shift of hermeneutics indicates the modern contextuality of hermeneutics.

Conception of hermeneutic pedagogy (Sotioru, 1993, 2002.; Gadamer, 2001, 2004.; Derrida, 2004.; Mayers & Field, 2001, 2004.; Fairfield, 2011.; Wiercinski, 2011.; Papastephanou, 2011.; Moules, 2011.; Mažeikis, 2008, 2010. & Duoblienė, 2006, 2011) refer not only to a possible dialogue between otherness but also to the emphasis of possible incomprehension, differences and education of perception. Differences exist and constantly multiplies due to globalization, technical advances, information and migration, therefore, the change of these differences influences the development of a migrant pupil. Unlike M. Heidegger and P. Ricoeur's hermeneutics, the dissertation emphasizes not only the *text – development, experience – development, life drama – development* but also J. Derrida's conception *differences – development and conflicts – development*. Pupil's hermeneutic difference and development and as such the process of perception is dramatic and endless, directly making an influence on the evolution of the national identity of a migrant pupil. In the paper it is emphasised that dramatic development does not have a direction and is not postponed therefore, multiplication of *differance* is constantly in progress. Hermeneutic pedagogy involves the following components: development concerning reading of a text (practice indicating W. Dilthey & P. Ricoeur), development because education subjects interpret life practice (in a broad sense, i.e. communication with family, outside it etc, i.e. creation of education horizontals) indicating education philosophy and (re)constructing education of national identity.

Conception of modern identities' theories (Ang, 2001.; Anthias, 2001.; Appadurai, 2005.; Nederveen Pieterse, 2001.; Hutnik 1991.; Bhabha, 1990.; Gaertner & Dovidio 2000.; Phinney 2001.; Verkuyten 2004.; Butler, 1990.; Foucault, 1998.; Bauman, 2000.; Zaleskienė, 2011.; Duoblienė, 2006a, 2011.; Mažeikis, 2012, 2013.; Kuznecovienė, 2011.; Čiubrinškas, 2008, 2011.; Rubavičius, 2011.; Liubiniene, 2009. 2011.; Daukšas, 2011.; Aleksandravičius, 2013. & Donskis, 2008) refer to the conception of multidimensional identity corresponding to national identity's multiplicity, fluidity, fragmentation, hybridity, performativity, deterritorialisation and displacement. Modern identity's theories postulate national identity as an object that constantly gets new meaning. In the context of these theories, migrant pupils in the paper are understood as subjects who constantly encounter a dynamic and multiple process of identity construction. Identity is characterized by dynamics avoiding fixation. Theories of modern identity postulate that every national identity might be changed by negotiations which involve multiple identifications and sub-identities as well as multiple social, psychological and cultural dimensions in everyday life. National identity of migrant pupils is investigated with the conception of multidimensional identity, specifying the construct of Lithuanian identity in the world and constructing of national identity relating to a subject's sensuous state and presence in the world.

Methodological provisions of empirical research:

Methodological conception of qualitative research (Schwandt, 1997.; Kvale, 1996.; Merkys, 1995.; Bitinas, 2000.; Mažeikienė, 2000.; Ramanauskaitė, 2002.; Kardelis, 2005.; Žydzūnaitė, 2007 & Rupšienė, 2007). Qualitative research creates precondi-

tions to comprehend the circumstances that occur and influence modern cultural realities. Since in the dissertation the change of conceptions of identities' development in the process of modern migration was researched, i.e. analysed creation of multidimensional national identity in the education process, thus the cognition of social reality of investigated phenomenon becomes important. In addition, qualitative research access in the dissertation is important, as authentic different lived experiences of education participants are related to the education of national identity in a class.

Methodological conception of hermeneutic phenomenology (van Mannen & Lavery, 2003; Moustaka, 1994.; Smith, Flowers & Larkin, 2009.; Lindseth & Norberg, 2004. & Ricoeur, 1990) refers to the research of meanings of **lived-experience** of pupils and teachers in the **lived-world**. In such cases, psychological focus and ideographic concentration on a person in a concrete context of his/her experience is possible. Conception of hermeneutic phenomenological methodology becomes important for the extraction of the meaning of living experience of migrant pupils in the education process through the change of perception of the identity's discourse.

Research methods applied in the dissertation:

Analysis of scientific literature was performed, reviewing the spectrum of the topics of hermeneutic philosophy and hermeneutic pedagogy as well as the application opportunities of modern identity's theories in education. The main provisions have been discussed, theory and practice of hermeneutic pedagogy as an education philosophy has been reviewed. Processuality of experiences of education of national identity of migrant pupils has been revealed in the perspective of hermeneutic pedagogy.

Individual in-depth interview (half-structured type) has been applied, trying to reveal the meanings of experiences of researched participants in the process of education of national identity. This method was followed by deeper research to reveal research participants' living experience and reflections, which are the basic provisions of hermeneutic phenomenology. **Empirical sample of qualitative research** is composed by **six informants' groups** (N=47). Lithuanian origin pupils (N=31): pupils who came to Lithuania but were born outside Lithuania, 2) re-emigrants – born in Lithuania, emigrated abroad and after a certain period of time returned to Lithuania, 3) born in Lithuania but went abroad to study. Respectively, three groups of teachers (N=16) working with the groups of migrant pupils: with Lithuanian origin pupils who came, returned to Lithuania and with emigrated Lithuanian origin pupils abroad. **Geography of the sample of qualitative research** – gymnasium "Lithuanian House" in Vilnius where pupils from abroad are studying. Schools of Šiauliai city where experiences of re-emigrant pupils were researched. Lithuanian High School in Germany where pupils who have left Lithuania are studying.

Analysis of qualitative data has been carried out applying the method of analysis of **hermeneutic phenomenology**. Data analysis of hermeneutic phenomenology foresees interpretation of lived experiences of the research participants reflecting constructs and multiple realities (van Manne, 1997), i.e. the researched give the meaning to their world and the researcher interprets the experiences of the researched through giving the meaning. Subjective meanings and conceptions of the informants have been analysed where national identity of migrant pupils is (re)constructed in the context of educational experiences. Using the method of hermeneutic phenomenological analysis, the **lived experiences** of the researched have been analysed showing processuality of (re)construction of the national identity's education.

Theoretical significance of dissertational research: 1) the significance of hermeneutic philosophies that refer to lived experiences, the conception of an individual as a subject, inter-subjectivity, interactive interaction, interpretation, *Bildung*, analysis of life traumas and dramas and analysis of differences to universal hermeneutic pedagogy have been analysed; 2) theoretically based concept of modern hermeneutic pedagogy as an education philosophy referring to the achievements of results of discussions of “improbable debates”, describing the modern education process as a cultural phenomenon where creation of new meanings of national identity through intersubjective interaction is taking place; 3) new pedagogical role of a teacher has been highlighted ‘*a teacher hermeneut*’: from a position of a traditional teacher to the position of a pupils’ assistant (creative emphatic), *leading to self-cognition and cognition of own lived experience* in the education process, his/her new *narrative competence*, interpretational skills indicating deconstruction of systematic knowledge and empowerment of creative thinking; 4) the field of modern multidimensional identities’ theories (multiple, liquid, performative, hybrid, double, constructing, fragmented) referring to postmodernism paradigm has been analysed, the model of identities’ negotiations has been revealed; 5) the change of dynamic, multidimensional conception of national identity of migrant pupils has been revealed in the perspective of hermeneutic pedagogy: from territorised identity towards deterritorised, decentered identity, when reflecting different socio-cultural lived experiences of pupils and teachers in the educational environment, along with the preconditions for reconstruction of education of national identity and its meaningful interactions with various spheres of society, culture, education and politics are created; conception of Lithuanian identity of the world (as a consequence of deterritorised, displaced, subjective narrative identity) has been discussed referring to scientific constructional access; 6) construct of national identity has been discussed in the interaction of systemic and casual knowledge shown as the participants of the education process and the opportunities of liberation in the context of cooperation and hermeneutic practices; 7) following philosophical access, the process of education of national identity has been theoretically validated applying interdisciplinary attitude towards identity, its change and empowerment of pupils and teachers’ experiences in reciprocal interaction.

Practical significance of dissertational research: 1) having analysed the methodology of hermeneutic pedagogy as a philosophy, which as practice might be applied to solve the problems of the education of national identity of migrant pupils in an educational environment showing the shift of national identity’s construct from one-dimensional to multidimensional (liquid, hybrid, double, multiple, performative) and their constant interaction emphasizing appearance of *differance* in the *here and now* context; 2) the method of hermeneutic pedagogy has been highlighted as practice for education of perception, interpreting lived experiences which may be related to texts or practice. Referring to the philosophy and practice of hermeneutic pedagogy, practical applicability of the hermeneutic circle in the process of identities’ education has been modelled; 3) hermeneutic phenomenology has been revealed, interpreting life experiences and practice which help to understand how pupils’ identities change through the lived experiences and how it is important to culture, education and public spirit; 4) practical applicability of hermeneutic pedagogy in school education has been demonstrated, discussing concrete examples of lessons, lectures and contextualizing the variety of experiences; 5) practical applicability of research of phenomenological character has been validated, preconditions of the creation of practice of the national identity’s education of migrant pupils based on research have been highlighted; 6) we have investigated

experiences of migrant pupils, emphasizing a variety of experiences in the development of national identity, have demonstrated how new pedagogical practices of education of national identity may be created on their basis; 7) the data of performed empirical research may be significant, while investigating the experiences of the education of national identity of pupils who have experienced various forms of migration on the basis of discourse of hermeneutic phenomenology; 8) pedagogical meanings of education of teachers' (re)constructed national identity have been displayed in the contexts of change of aim and process.

Scientific novelty of dissertational research: 1) highlighted complexity and processuality of the concept of multidimensional national identity through empowerment of differences in the education process, significantly influencing nationality's conception and cultural phenomena in education; 2) highlighted the conception of Lithuanian identity in the world in the perspective of scientific constructions (until then Lithuanian identity of the world was discussed inconsistently at academic and political levels, rather than indicating Lithuanian identity of the world as a metaphor), discussing the shift of education of national identity in the migration process when national identity interacts among the conception of one-dimensional and multidimensional discourses; 3) scientifically validated modern hermeneutic pedagogy as education philosophy referring to the results of debates of H. G. Gadamer and J. Derrida to solve the problems of education of the national identity of migrant pupils; 4) in pedagogical process on the basis of hermeneutic pedagogy new opportunities of education of the national identity of migrant pupils were theoretically validated emphasizing *differances* of conception of national identity due to various experiences conditioned by the migration process and their significance in the interaction of lived experience of pupils and teachers indicating that in the pedagogical process it is important to enter into hermeneutic dialogue not drowning various experiences, indicating education as a synthesis of horizons, to disclose perception freedom of migrant pupils, not in terms of ideological, systematic principle of "we" unity but in the context of agreement of *differances*, suggestions of alternatives, discussion and polemics; 5) referring to the theories of modern philosophy, the sphere of education philosophy hermeneutic pedagogy was scientifically validated as education philosophy in education of the national identity of migrant pupils.

Dissertational research has been carried out in three main stages:

In the first stage of research (January – December, 2010) analysis of scientific literature was performed. Situation analysis of researched field was carried out. The design of dissertational research was composed.

In the second stage of research (January – December, 2011) the first stage of qualitative research was started – pilot research was performed, with the aim to verify the validity of the research plan (in-depth half structured interview). Primary analysis of qualitative data was carried out. Scientific literary analysis was performed.

In the third stage of research (January – June, 2012) the main empirical qualitative research was performed during which hermeneutic phenomenological when Lithuanian origin pupils (in Lithuania and abroad N=31) learning at comprehensive schools as well as their teachers (in Lithuania and abroad N=16) were interviewed using an in-depth half structured interview. From July 2012 until November 2013, data analysis of qualitative research was carried out and scientific literature was analysed. Generalisation of the results, conclusions and recommendations were formulated. Scientific discussion was prepared.

CONTENT

INTRODUCTION

I. RELATIONSHIP OF PHYLOSOPHY AND HERMENEUTIC PEDAGOGY

1.1 Conception of phylosophical hermeneutics and evoluntion's features

1.2 Modern hermeneutic pedagogy after "improbable debates"

1.3 Hermeneutic pedagogy as methodology of education

II. CONCEPTUALISATION OF IDENTITY'S THEORIES IN THE PERSPECTIVE OF HERMENEUTIC PEDAGOGY

2.1 Substantiation of variety of modern identity's theories in terms of hermeneutic pedagogy

2.2 Change of identity's conception: from territorised to deterritorised and decentered identity

2.3 Interactions of national identity: between system and casual identity's discourse

III. RESEARCH METHODOLOGY OF NATIONAL IDENTITIES' EDUCATION AT SCHOOL APPLYING HERMENEUTIC PHENOMENOLOGICAL ACCESS

3.1 General conception and logic of research process

3.2 Characteristic of research sample

3.3 Qualitative research methods

3.4 Plan of qualitative research interview

3.5 Principles of resaerch ethics

IV. EMPIRICAL RESEARCH RESULTS OF NATIONAL IDENTITIES' EDUCATION AT SCHOOL APPLYING HERMENEUTIC PHENOMENOLGICAL ACCESS

4.1 Processes and factors of meaningful (re)construction of conception of Lithuanian, world migrant pupils

4.1.1 Factors that determined pupils' coming/returning, leaving to/from Lithuania and the meaning of this process in their life

4.1.2 Meaning of Lithuania until the migration process and after it

4.1.3 National origin and its meaning until the migration process and after it

4.1.4 Definition of Lithuanian and its existential significance

4.1.5 Meaning of migration process to life changes

4.1.6 Conception of Lithuanian of the world and its meaningful construction

4.1.7 Sensory state in intersubjective interaction with the other

4.1.8 Socialisation factors that determined (re)construction of identity of migrant pupils

4.1.9 Planned future perspectives of migrant pupils

4.2 Meaningful conceptions of education of national identity of migrant pupils (re)constructed by teachers in the context of change of aim and process

4.2.1 Definition of a Lithuanian and his existential significance

4.2.2 Meaningful (re)construction of Lithuanian of the world

4.2.3 (Un)change of conception of a Lithuanian in the interaction with the Other

4.2.4 Meaningful (re)construction of the process of pedagogical activities with pupils from other cultures in the context of (un)change

4.2.5 (Un)empowerment of pupils as subjects in pedagogical process

4.2.6 (Un)change of the aim of intercultural education in pedagogical process

CONCLUSIONS

CONCEPTUALISATION OF RESAERCH RESULTS OF HERMENEUTIC PEDAGOGY AS EDUCATION PHILOSOPHY AND PRACTICE

RECCOMMENDATIONS

DISCUSSION

LITERATURE

ANNEX (in a CD)

REVIEW OF THE DISSERTATION'S CONTENT

In the first part of the dissertation, theoretical conceptions of hermeneutic philosophy and hermeneutic pedagogy and their relationship were analysed.

In chapter 1.1 tradition and change of hermeneutics as philosophy is analysed revealing the validity of modern pedagogy in terms of hermeneutic philosophy. Attention is paid to H. G. Gadamer's hermeneutic practice – *Bildung*, involving the process of development and education. This development process is important in M. Heidegger and P. Ricoeur's philosophies. The significance of phenomenology for hermeneutic philosophy is discussed and until phenomenology came to hermeneutics it was a tradition of textual practice with a small amount of psychological empathy. E. Husserl's phenomenological ideas and P. Ricoeur's philosophical conceptions are being analysed emphasizing the shift of hermeneutics to phenomenology and psychoanalysis, showing modern contextuality of hermeneutics.

In chapter 1.2 modern hermeneutic pedagogy after “improbable debates” is analysed. The shift of modern hermeneutic pedagogy from traditional hermeneutic pedagogy, referring to traditional models of pedagogy, and explaining incomprehension arising due to *differances* is discussed. Since differences exist and due to globalization, technologies, information and migration being a constant multiplication, therefore, classical models are not suitable for modern pedagogy and do not correspond to the modern realities of education. “Improbable debates” are important, showing that in hermeneutic pedagogy *text – development, experience – development, life drama – development* and J. Derrida's conception of difference *differances – development* and *conflicts – development* are important. The model of applicability of the hermeneutic circle in the process of education of the identity of migrant pupils was created. In the model, it is shown how using the main instruments of perception of education of migrant pupils' experiences may become a teaching/learning resources in a school class when the perception for differences is educated and consequently the participants of the education process are changing ontically.

In chapter 1.3 the practical applicability of hermeneutic pedagogy in a school class is analysed. The shift of principles of hermeneutic pedagogy to education practice, methods and education philosophy referring to activities is conceptualized. In this chapter, the integral relationship of education philosophy and education practice is actualized. The influence of macro changes on the micro level, i.e. a school class is shown. Concrete pedagogical examples and analysis are presented on how referring to the methodology of hermeneutic pedagogy education process could be constructed in the education of identity of migrant pupils.

In the second chapter of the dissertation, theories of modern identity are conceptualized in the perspective of hermeneutic pedagogy.

In chapter 2.1, modern theories of identity corresponding to the principles of multidimensionality and dynamics are investigated. The construct of identity is discussed in the context of one-dimensional or multidimensional theories. It is revealed how in the course of changes of paradigm, social, cultural and political provisions, the need to reconstruct national identity in the perspective of multidimensional theory emerges. Philosophical relationship of identity and subject is analysed. The *dividum* of modern individual is revealed indicating different narratives (our-dividum, your-dividum). Therefore, modern subject creates multidimensional constructs of national identity: our-

identity, your- identity expressing different linkages. In the chapter we discuss how in today's intense migration, migrant pupils create multidimensional identities and how they are understood as subjects constantly encountering dynamic, multiple process of identity's construction. Therefore, in the modern education process it is useless to refer only to the conception of one-dimensional national identity since national identity constantly acquires new meanings.

In chapter 2.2, reconceptualisation of territory in the field of deterritorialisation is discussed, indicating new definition of national identity and liberation from it. Relationship of migration and national identity is analysed, showing that in the migration process, an individual becomes deterritorised, moved, therefore, his identity becomes displaced. When an individual becomes free from the identity as conception of an immovable object, the part of the process of national identity that discusses the models of identity's negotiations in the chapter is very important. Referring to the principles of deterritorised national identity, it is shown that a Lithuanian is not only a subject who was born and grew up in Lithuania and speaking Lithuanian but also those subjects who feel to be Lithuanians. Therefore, the conception of Lithuanian identity in the world indicating multidimensionality, deterritorialisation of national identity is emphasized and analysed in the chapter.

In chapter 2.3 (de)construction of discursive national identity by socialization means (in education, politics and everyday practices) is analysed. Ideological, institutional, discursive conceptions of a subject's construction and management are discussed. In addition, examination of how applying hermeneutic practices of liberation of the subject from systematic control and conscious construction of national identity of an individual is possible.

The third part of the dissertation covers the methodology of qualitative research. Education policy often orients to the disclosure of similarity criteria in a class. However, education practice shows that lived experiences of the education process participants are different. Therefore, in the dissertation *qualitative research access* is important, trying to analyse authentic lived experiences of the education participants related to the education of national identity in a school class. This chapter discusses conception and logic of the research process (see Fig. 1). Procedures of data collection, characteristics of research samples are described and specified. The strategy of research of hermeneutic phenomenology is described, referring to which significant constructions of participants' lived experience of the education process are investigated. Referring to this strategy, *individual in-depth half-structured interview* was selected as a method of data collection. In this chapter we present the plan of qualitative research interview, researcher's reflection; describing personal role and relationship with research object and the process. Validity criteria of qualitative research and principles of research ethics are described.

In the fourth part of the dissertation, the results of qualitative research are presented, their analysis and interpretation referring to the method of data analysis of hermeneutic phenomenology. In this part, the lived experiences of pupils and teachers in the process of education of national identity are analysed.

In the dissertation conclusions of theoretical and empirical parts, generalizations, recommendations to researchers, education practitioners and education strategists are presented. The chapter conceptualizing research data of the dissertation is prepared. Opportunities of practical implementation of research results in the interaction with educa-

tion and principles of education policy, referring to the methodology of hermeneutic pedagogy, were highlighted. Discussion part, discussing opportunities of methodology of hermeneutic pedagogy reconstructing in present education discourse and practice in Lithuania were prepared.

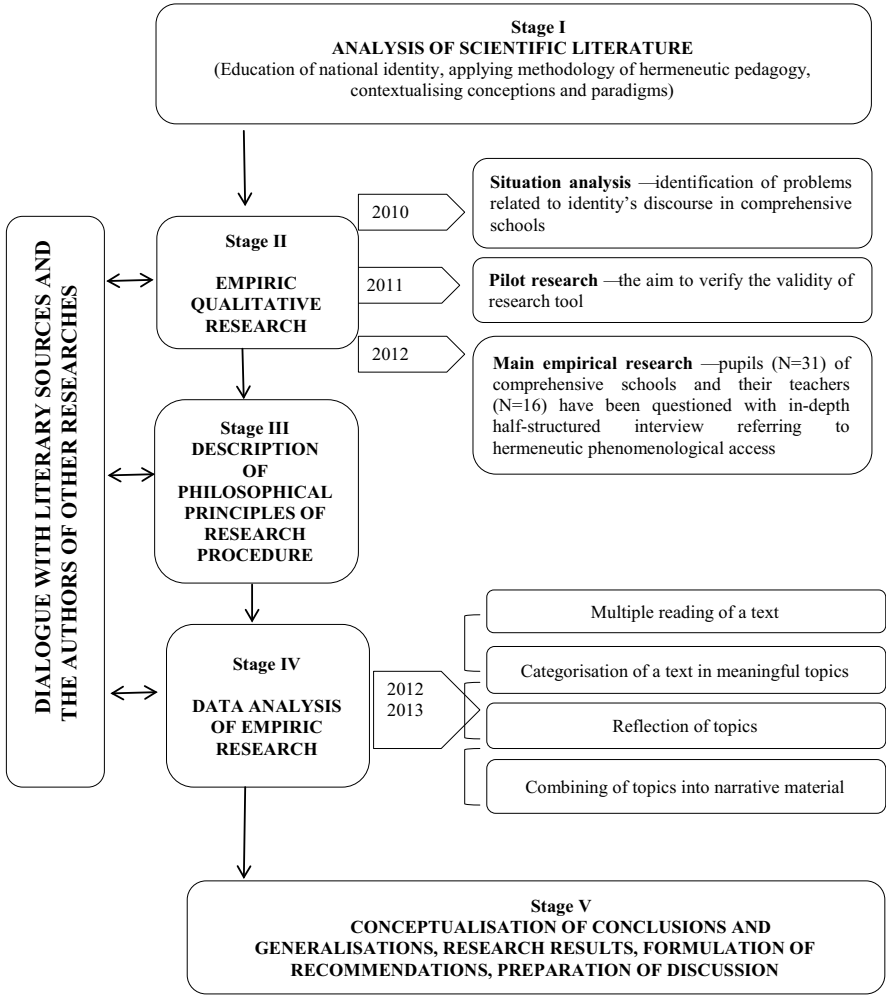

Fig. 1. General logics and process of research

CONCLUSIONS AND GENERALISATIONS

1. In the context of Lithuanian identity of national identity, the essential topics of hermeneutic philosophy are discussed – living world, lived experience, refusal of subject – object dichotomy, inter-subjectivity, interactive interaction, inter-pretativity, Bildung, life traumas and dramas, analysis of differences. The dimension of subjectivity of an individual is revealed through educating national identity, emphasizing the importance of subjective experience and cognition, reflection of lived experience and cooperation with other members and teams creating their own living world.
2. Having performed theoretical analysis of scientific literature, it was determined that national identity in the context of modern migration becomes a multidimensional, complex construct corresponding to the dialogue of modernity and tradition. Lithuanian ideals of national education compete with international standards that are highlighted by Lithuanian origin migrant pupils, strengthening the conception of changeable national identity. The construct of national identity acquires the aspects of multiplicity, fragmentation, performativity, liquidity and hybridity that question the need of reconstruction of national identity at schools. Education of national identity in a multidimensional context is not sufficient and corresponding to extraction of experiences of migrating subjects in the educational process. Modern education of national identity indicates the need of multidimensionality corresponding to the conception of a civic nation.
3. Having analysed literary sources, it was highlighted that subjectivity is an important integral part of national identity. However, subjects are influenced by control of structural, systematic formation and management. In such cases, education participants have two opportunities: a) to violate the structures appearing as masters changing and constructing education practices of national identity proceeding to reflective status, i.e. conscious shift when a subject in various environments creates subjective identities in cooperation with family, friends, teachers and other teams; b) to be a participant of a system remaining in an until-reflective practice, suppressing subjectivity and opening the way to systemic linkage. A migrant pupil is the subject of several national narratives for that reason, the process of education of national identity must change. Therefore, it is important to integrate various hermeneutic practices in the education process, creating conditions for education of national identity as subjectivities of participants of the education process.
4. Developing national identity of migrant pupils by applying the methodology of hermeneutic pedagogy and the need for importance of reflection and interpretation of lived experience emerge. Dialogue then becomes important, not only understanding but also as an approach to giving sense of the lived experience with all the discourses of differences leading to the interactive relationship with otherness. Methodology of hermeneutic pedagogy shows the complexity of the education of national identity, constant existence of differences, and creation in migration's context when new conceptions of national identity are created, ways of their interpretation change. Referring to hermeneutic pedagogy new links between theory and education, education policy are indicated, however, real everyday pedagogical practice is revealed, which differs from education and education policy.
5. Hermeneutic pedagogy in the context of the education of national identity was analysed and presented, emphasizing it as an education philosophy, methodology and

practice oriented to *education of perception* of the education process of participants. It has been revealed that in education, not only strict rules prevail but various interpretations and varieties of perception in practice are available as well. It is emphasised that due to the migration process in the education environment of pupils' variety in a school class exposes also educational paradigm oriented to a pupil and his/her experience, culture that supposes the necessity to emphasise integrity of education practice and education philosophy.

6. It has been revealed that traditional education methods applied in modern school didactics emphasise more technical applicability of the education method, whereas hermeneutic pedagogy stresses substantiation of philosophical principles of education methods and methodological substantiation and relationship of practical applicability. It is shown that hermeneutic pedagogy indicates the efficiency of education methods, relating them to general methodology and education philosophy. Empirical research of the dissertation has revealed:
7. The complexity of construct of national identity in the education process. Verified theoretical hypothetical insights about multidimensionality of national identity (in social sciences there is no united treatment of a nation's conception, therefore, national identity is defined ambiguously) and defended statements of the dissertation that pupils' variety in a class corresponds to the education of national identity as interacting with conceptions of narrative subjectivity and essentialist constructs of national identity. During the research, two main tendencies of the education of national identity emerged while analysing the data obtained during the interview:
  - a. Lithuanian origin migrant pupils construct national identity on the basis of a civic model of a nation, stressing national identity as a sensual status emphasizing the aspects of identity's multiplicity, deterritorialisation and decenteredness.
  - b. Lithuanian origin migrant pupils differently perceive the content of education of national identity, depending upon experienced migration form and country of birth. *Migrant pupils coming to Lithuania* are inclined to construct multiple conception of national identity; creating social and cultural relationships between the country of origin and the residential one. *Re-emigrant pupils* considering the lived experience in emigration and the country of origin construct education of national identity referring to fragmented identity's theory, i.e. decenteredness of identity when the identity is related to emotional dependence but not to a particular place. Education of national identity of *migrant pupils who left abroad* is more oriented to the performative theory of national identity. When migrant pupils feel like social characters of a residential country and their way of life depend upon interactions with social country's characters and environment.
  - c. A number of teachers working with migrant pupils (usually with re-emigrants) developing national identity at a comprehensive school are inclined to choose a one-dimensional conception of national identity because of: a) representation of natural nationality; b) return to school of individual pupils who do not form a heterogeneous environment of a class. Another sector of teachers working with migrant pupils (who arrived to Lithuania) are inclined to develop national identity referring to the conception of multidimensional national identity, since the pupils' cultural variety in a class causes this need.

In other words, due to a specific school (Lithuanian House), the teachers' perception of national identity changes, therefore they are inclined to choose an interacting model of education of national identity between essentialist and multidimensional.

8. An important role in the education of national identity falls on the decision of migrant pupils – voluntary or forced to get involved in the migration process. Pupils whose decision to come to Lithuania is voluntary make a conscious influence on emplotment⁸ of Lithuanian identity in the living world and it becomes a conscious precondition of the creation of an other being and a part of free national identity's education. On the contrary, a pupils' decision that was not free to come to Lithuania shows evidence of a resistance to Lithuanian identity and a defence model of none Lithuanian national identity exposes. A section of teachers selecting the systematic model of education of national identity equalizes practices of differences in a class, as a consequence, a number of pupils choose a departure from Lithuania. Re-migrant pupils who returned to the general education process in Lithuania, being a minority in a class, incline to become integrated with all heterodiscourses of present national identity, especially those who had a negative experience of emigration. Another group of re-emigrant pupils reflect their different lived experiences, rejecting a one-dimensional attitude. Pupils who leave Lithuania (re)construct national identity in dialogue with the discourse of otherness, identifying themselves as having Lithuanian origin but integrating in the socio-cultural educational environment of the country they live.
9. Migrant pupils usually belong to several national narratives, therefore in the process of education of national identity, it is insufficient to refer to identity as an unchangeable objective reference. Reflection of different socio-cultural and educational practices of migrant pupils in the education process emphasizes national identity as a divisible, multidimensional construct, therefore various expressions of national identity emerge in a school class corresponding to different dependences: our-identity, your-identity, I-identity etc.
10. Teachers who incline toward interpretational dialogue with the otherness, correspond to the need of hermeneutic pedagogy while educating national identity of Lithuanian origin pupils when they are empowered in cooperation with pupils. Subjective pedagogical practice in a class is being created and conscious de-systemisation of national identity occurs in the education process. Attention to personal lived experience of migrant pupils and reflection of life dynamics in the context of this experience helped a section of teachers to bracket essentialistic abstraction of national identity and to look internationally to here and now situation, reconstructing the conception of the education of national identity.
11. The more heterogeneous a class is, i.e. mostly characteristic to the case of arriving pupils, the bigger part of the teachers are inclined to develop national identity of migrant pupils referring to the civic model of a nation, orienting to the conception of Lithuanian of the world. Consequently, the synthesis of the horizons of perception's education is pursued to be revealed. On the contrary, the more the class is homogeneous, i.e. experiences of individual pupils returning to Lithuanian schools are more reduced trying to integrate them into dominating discourse of education acceptability. Such a case is noticeable also among emigrant pupils when pupils in

---

⁸ This term is used in accordance with T. Kačerauskas (2006) construction, claim that existential lived-world events through narrative identity are constantly emploted and becomes part of the identity.

the foreign education system they are more likely to identify themselves with the national narrative of a residential country and the Lithuanian experiences of emigrant pupils are integrated into the limits of acceptability of foreign education discourse. However, it depends upon teacher's empathy (it is one of the elements of hermeneutic pedagogy) towards alienation of narratives, meeting of different discourses is turned into a dialogue but not a fight of trying to educate national identity in the context of Lithuanian identity of the world.

12. The methodology of hermeneutic pedagogy may be applied in a class in case of various heterodiscourses (disability, homosexuality, and national minorities) not necessarily related to migration oriented to the education of a subjects' perception. Application of this methodology is oriented to the conduct of a relative lesson in a class, referring to the variety of pupils' experiences.

RECOMMENDATIONS

To scientists – researchers:

- Investigating the change of national identity in the context of modern processes to involve and develop more the conception of multidimensional national identity in the context of Lithuanian identity of the world, trying to reveal the interaction between education and other meaningfully related spheres. In addition, to analyse the construct of national identity referring to modern philosophy theory of a divisible subject, revealing identity as a *cluster of various identities*.
- Trying to extend theoretical and practical insights of this dissertational research, while investigating the national identity of Lithuanian origin pupils it is possible to apply another type of hermeneutics, i.e. critical hermeneutics, which provides opportunities to see how various political, systematic, class or social linkages influence education and (re)construction of national identity.
- Investigating the construct of national identity, it is recommended to research in the context of inter-disciplinarity since dissertational research has revealed the construct's complexity and multidimensionality to various science fields.
- While analysing lived experiences of participants of the migration process as a subject independent of various linkages (systematic, ideological, social, etc), it is recommended to use qualitative methodology, applying the strategy of hermeneutic phenomenology which provides interpretation of authentic experiences of the research participants and the researcher. In such cases, phenomenology is considered not only as a description which refers to philosophical theory but also as interpretation of lived experiences related to the phenomenon.
- Investigating lived experiences of migrant pupils and their significance in the education process, it is recommended to analyse in the plane of hermeneutic pedagogy, trying to show not the linearity as one dominating field of meanings but processuality between traditional consciousness and critical tradition indicating differences of interpretations.
- Researching the modern education process it is suggested to researchers' methodologists of education science to analyse the education process in the expression of unity of modern education philosophy and practice emphasising practical applicability of principles of education philosophy, especially paying attention to applicability of philosophical principles at the micro level of education practice, i.e. in a school class and at a lesson.

To education practitioners:

- To the teachers working with pupils of various cultures in a broad sense, it is recommended to apply methodology of hermeneutic pedagogy. This would create conditions to change personal perception corresponding to paradigmatic changes.
- Educating the national identity of Lithuanian origin pupils, it is recommendable to integrate methodology of hermeneutic pedagogy into the general education programmes and on its basis to empower pupils and their lived experiences; using them as learning/teaching resources. Hereby, the conditions **for education as synthesis of horizons** are created. Since every pupil is a subject of several narratives, therefore his/her experience may become learning sources creating an international education environment that is not available in textbooks. For instance, the knowledge of a

pupil coming from Poland might be used while learning about the Republic of Both Nations, Vilnius region etc. trying to show different accesses and attitudes to the same topic allowing the pupils themselves to accept information critically.

- To pay attention to (re)constructions and reflection of the meanings of lived experiences related to national identity and transferring the significance of these interpretations to (re)construct culture, education, public spirit and other spheres through the education of **narrative competence**. Narrative competence is related to the ability to see and construct the *other* particularly in pragmatic and social contexts. In education narratives, consolidate norms and form individuals' thoughts concerning personal and others' actions as well as what can be expected from *the other* in certain situations. During the lessons, teachers commenting various stories form the norms which actions are acceptable and which are unacceptable. In other words, narratives form standards referring to which the acceptability of actions is determined. Therefore, both teachers and pupils should educate narrative competence as an aim of liberation from systematic thinking.
- It is advisable to include the **dialogue of differences** into education programmes and textbook corresponding discourses, i.e. to present Lithuanian identity in various accesses, i.e. through traditional ethno-cultural and civic models so that a pupil could get to know various discourses and he/she would consciously select subjective access of construction of national identity in cooperation with the groups. It is important to pay attention so that a dialogue in a hermeneutic class is not a systematic process of questioning. Methodological – systematic education refers to teacher's excellence in terms of a pupil as having more experience, knowledge and competences. However, in a hermeneutic class, intellectual equality is unimportant. In such class recognition of differences, treatment of *other* as a partner pursuing equivalent dialogue in interpretational activities is significant. In an interactive environment of a class, neither interpretation presents final and probably a more authoritative decision. Therefore, it is one of the ways of trying to involve more participants in the education process avoiding forced consensus when pupils are afraid to give a "wrong" answer or opinions do not get involved into the education process, losing an opportunity to extend their thinking horizons.
- Educating the national identity of Lithuanian origin pupils, the **role of a teacher hermeneutist** becomes important; able to create inter-civilisational dialogue. Therefore, it is recommended to teachers to organise various training, seminars and practical classes (*recommended topics*: meaning of questioning culture as individual's opportunity of liberation; education as horizons' synthesis; meaning of culture as a feature of subjectivity; education as self-education; interactive class; teacher hermeneutics: from position of a traditional teacher to teacher-assistant approaching to self-understanding in the education process; education of interpretational skills: deconstruction of systematic knowledge towards creative thinking) during which they would be taught the critical attitude towards the norms of a system, to recognise various discourses and their empowerment, reflection of lived experiences in the education process, using differences as teaching/learning resources.
- It is advisable when preparing today's future pedagogues and teachers' qualification development programmes to involve **the subject of hermeneutic pedagogy**, involving various types of hermeneutics (universal, phenomenological, critical, radical, conservative, contextual, post-structural, etc.) trying to educate pedagogues'

critical thinking, ability to interact with a constantly changing educational process in the perspective of differences and the ability to get involved in these changes; changing the practice of the education process in unity with education philosophy.

- To education strategists who are preparing strategic education documents, it is recommended to refer to possible transition from instrumental, normative education based on technical control and empirical reliability to the education process as philosophy oriented to **spontaneous interpretational practice**. In such a way, excess of information and meaning would be avoided so that pupils do not internalise but mechanically repeat under the system's requirement. As a consequence, pupils experience great tension, overloads, stress and other negative psychological and physical experiences. Giving meaning to the education process as spontaneous interpretational practice would form conditions to turn the variety of lived experience into learning/teaching resource in a class, decoding it as practical applicability.

LIETUVIŲ KILMĖS MOKINIŲ TAUTINIO IDENTITETO UGDYMAS(IS) TAIKANT HERMENEUTINĖS PEDAGOGIKOS METODOLOGIJĄ

Santrauka

Temos aktualumas ir reikšmingumas. Vykstant intensyviai migracijai, susidaro tokios socialinės, kultūrinės, politinės ir pedagoginės sąlygos, kurios atliepia poreikį kitaip pažvelgti ir išnagrinėti mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymą(si). Prireikia išanalizuoti, kokios paradigmos, metodologijos, ugdymo(si) metodai tokiomis sąlygomis yra reikšmingi. Atsižvelgiant į tai, kad kintant socialinėms, kultūrinėms, politinėms ir mokslinėms paradigmoms, kurios kupinos naujų migracijos iššūkių, tampa svarbu aktualizuoti naujų socioedukacinių, kultūrinių reiškinių supratimą ir nuolatinių jų sąveiką. Paradigmų virsmo, pokyčių visuomenės kontekste išryškėja „naujojo mąstymo“ ir žinių būtinybė (Fullan, 1998; Kuhn, 2003; Juodaitytė, 2009, Duoblienė, 2011). Dėl to mokslo pasaulyje svarbūs ir aktualūs tampa tarpdisciplininiai tyrimai, atkleidžiantys mokslinių objektų judėjimą iš vienos mokslinės krypties kita. Tai sudaro sąlygas naudotis įvairių mokslų tyrimų duomenimis bei pasiekimais. Disertacijoje, atliepiantį virsmus ir pokyčius, vykstančius dėl migracijos proceso, analizuojami tokių sampratų kaitos sąveikos: *migracijos proceso, lietuvių kilmės mokinių, patyrusių įvairias migracijos formas, tautinio identiteto ugdymo(si), hermeneutinės pedagogikos*. Taip pat tyrinėjamos pedagoginės prieigos, atspindinčios migracijos iššūkius mokinių migrantų tautinio identiteto ugdyme(si).

Aktualizuojant naujo supratimo galimybes per naujas mokslinių konstrukto prieigas, išryškinama tradicijos ir šiuolaikiškumo sąveika, besiremianti šiuolaikine hermeneutine pedagogika kaip ugdymo(si)⁹ filosofija ir praktika. Disertacijoje analizuojama ir pateikiama hermeneutinės pedagogikos metodologija mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) problemai spręsti jos gilesnio supratimo lygiu. Šiuolaikinė hermeneutinė pedagogika, priešingai nei tradicinė, besiremianti H. G. Gadamer tekstais, darbe analizuojama remiantis H. G. Gadamer ir J. Derrida Neįmanomų debatų (1981 m. Paryžiuje) diskusijų rezultatais bei jų įtaka ugdymo(si) filosofijai. Šių debatų diskusijų rezultatai dar nėra plačiai analizuojami mokslininkų darbuose tautinio identiteto ugdymo(si) problemai mokykloje spręsti.

Tradicinė pedagogika remiasi tradiciniais supratimo modeliais, kurie užgožia dabarties migracijos problemas. Tokie supratimo modeliai netinkami, nes pati migracijos forma pakitusi iš esmės. Šiandieninė migracijos forma remiasi *circuliacine migracijos samprata* (Arango, 2000; Glick Schiller, Basch, 1992; Stalker, 2002), kuomet migrantai nebepraranda ryšių su kilmės šalimi ir konstruoja daugybines realybes tarp gyvenamųjų šalių ir kilmės šalies (Liubinienė, 2011; Čiubrinskas, 2008, 2011). Jei tradiciniai migrantai išvažiuodavo ir prarasdavo komunikaciją, tai šiuolaikiniai migrantai palaiko komunikaciją įvairiomis technologinėmis priemonėmis („Skype“, „Facebook“, telefonu ir pan.). Tradiciniai migrantai ieškojo naujos žemės, o šiuolaikiniai keliauja iš vienos šalies į kitą, išteritorindami, išjudindami tautinį identitetą. Taigi analizuoti tautinį identitetą remiantis tradicine migracijos ir tradicinės pedagogikos samprat-

⁹ Mokslinėje literatūroje paplitęs terminas yra „ugdymo filosofija“, kuri bendrąją prasme aptaria įvairias ugdymo filosofijas ir būdus, nepabrėžiant paties žmogaus vaidmens apmąstant savo ugdymąsi. Disertacijoje vartojamas ugdymo(si) terminas, išryškinant, kad hermeneutinė pedagogika kaip ugdymo(si) filosofija akcentuoja subjekto sąmoningumą ir refleksyvumą, kuomet jis (ji) gali pažvelgti į save ir priimti sprendimus. Hermeneutinė pedagogika yra supratimo filosofija, todėl subjekto refleksyvumas yra svarbus ugdymo(si) veiksnys.

omis yra nepakankama. Migracijos procese didėja ir kinta visuomenės įvairovė, todėl svarbu tampa ne tik tautiniai, kultūriniai, etniniai skirtumai ir jų identifikavimas, bet ir identitetų¹⁰ ugdymo(si) įvairovė, jų konstruktai, darybos būdai bei sąveikoje su migracija tautinio identiteto sampratos (re)konstrukcinė kaita. Daugiakultūrinėje aplinkoje, kuomet svarbi tampa tarpkultūrinė sąveika, tarpkultūrinis dialogas, identiteto darybos, neišvengiamai diskutuojamas tautinio identiteto konstruktas, kuris tapo svarbiu socialinių, humanitarinių mokslo sričių analizės objektu. Identitetą formuoja įvairūs politiniai, socialiniai, kultūriniai veiksniai, todėl atitinkamai skiriamos skirtingos identiteto rūšys: tautinis, socialinis, kultūrinis, etninis. Disertacijoje analizuojama tradicinio vienmačio¹¹, atliepiančio esencializmo dimensiją, kai tautinė identifikacija siejama su prigimtinė reikšmė, ir šiuolaikinio¹² daugiamačio, atliepiančio performatyviškumo, takumo, hibridiškumo, daugybiškumo aspektus, tautinio identiteto sąveikos. Svarbi tampa šiuolaikinė hermeneutinė pedagogika, akcentuojanti, kad senieji supratimo modeliai užgožia problemą, ir individai yra klaidinami, vietoj to, kad jiems būtų padėta suprasti. Šiuolaikinė hermeneutinė pedagogika akcentuoja skirsmų išskleidimą ir jų įprasminimą, nesiekiant užgožti tam tikrą problemą. *Ši prieiga numato, kad mokytojas kitokį mokinį įgalina ne ieškodamas panašumų, bet pabrėždamas jį išskiriančius bruožus. Įgalinimo koncepcija siekia skirtybę paversti savitumu ir pozityviu išskirtinumu esant kitoms lygių galimybių sąlygoms* (Mažeikis, 2010).

Kadangi į lietuviškas mokyklas mokytis atvyksta, grįžta ar iš jų išvyksta lietuvių kilmės mokiniai, identifikuojantys save negrynojo (esencialistinio) lietuviškumo konteksto rėmuose, todėl mokyklose (Lietuvoje ir užsienyje) mokosi įvairias migracijos formas patyrę mokiniai. **Disertacijoje nagrinėjamos šešios migracijos proceso dalyvių grupės (trys mokinių, trys mokytojų grupės):** 1) mokiniai, turintys lietuviškumo šaknų, gimę, augę ne Lietuvoje, tačiau *atvykę mokytis* į Lietuvos mokyklas; 2) mokiniai, gimę Lietuvoje, kuri laiką praleidę joje, tačiau dėl šiuolaikinės emigracijos išvykę į užsienį ir praleidę ten ne mažiau kaip vienus¹³ metus, po to *grįžę mokytis* į Lietuvą (reemigrantai); 3) mokiniai, gimę Lietuvoje ir čia kuri laiką mokėsi, tačiau *mokytis išvykę į užsienį*. Todėl mokytojams mokykloje tenka dirbti su įvairiomis mokinių grupėmis: 1) atvykusiais į Lietuvą; 2) reemigrantais; 3) mokiniais, išvykusiais į užsienį. **Ugdymas(is)** migracijos procese veikia ne tik mokinius migrantus, bet ir jų

¹⁰ Disertacijoje žodžiai „identitetas“, „tapatybė“, „tapatumas“ vartojami kaip sinonimai. Terminų kaip sinonimų vartojimas sutinkamas ir kitų Lietuvos mokslininkų darbuose (D. Antinienė, J. Juozeliūnienė ir kt.). Disertacijoje kaip pagrindinis konstruktas pasirinkta identiteto samprata, kuri, remiantis antropologine prieiga, atliepia žmonijos įvairovę per sociokultūrinius skirtumus, t. y. kitiškumą (angl. *Other-ness*). Remiantis V. Čiubrinsko (2011) įžvalgomis, identitetas yra suprantamas ne tik kaip tapatybė, tapatumas (angl. *sameness*), bet ir gretinamas su skirtingumu (angl. *difference*), skirtumo iškelimu (angl. *difference making*).

¹¹ Angliški terminai *onedimensional* ir *multidimensional* lietuvių mokslinėje praktikoje vartojami skirtingomis išraiškėmis: matas, dimensija ar lytis (vedinys nuo „daugialypis“ ir „vienalypis“). Todėl galima sutikti tokius terminus kaip „daugiamatis“, „daugiadimensis“ ar „daugialypis“ ir priešingai: „vienmatis“, „vienadimensis“, „vienlytis“ tam pačiam terminui išreikšti. Disertacijoje pasirinkti „vienmačio“, „daugiamačio“ sąvokų vertimai, nes socialinių mokslų, edukologijos krypties metakalboje dažnai sutinkamas „mato“ vedinys. Antra, „vienmačio“ termino vartojimo priežastis yra reiškinio nuoroda į ugdymo(si) filosofinį diskursą. Jis grindžiamas H. Marcuse „One-dimensional Man“ lietuviškojo vertimo praktika „Vienmatis žmogus“.

¹² Hutnik, 1991; Bhabha, 1994; Phinney, 2001; Bauman, 2000; Duoblienė, 2006, 2011; Šutinienė, 2011; Kuznecovienė, 2011; Čiubrinskas, 2008, 2011; Zaleskienė, 2011.

¹³ Vienų metų laikotarpis pasirinktas remiantis *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe* (2004) tyrimu, kur nurodoma, kad migrantų mokinių adaptacija vyksta apie pusę metų. Kadangi disertacijoje nagrinėjamas tautinio identiteto ugdymas(is) fenomenologinėje perspektyvoje, svarbus tampa ir integracijos procesas į kitą socioedukacinę aplinką, kuris trunka ne mažiau kaip pusę metų.

tėvus bei artimuosius. Keičiasi ne tik mokinių migrantų, bet ir jų tėvų, artimųjų pasaulio supratimas ir sąmoningumas. Disertacijoje apsiribojama mokinių ir jų mokytojų patirties tyrimu, siekiant iširti apibrėžtą tyrimo objektą.

Dėl migracijos kinta visuomenės ir proceso dalyvių santykis su praeitimi. Visuomenės santykis su praeitimi tampa fragmentiškas, nenuoseklus, žlunga *didieji pasakojimai* (angl. *grand narratives*), atverdami kelią tautiniam identitetui kaip naratyvių subjektyvųjų kūrimuisi ir keičiantys kolektyvinę solidarizuotą tautinio identiteto sampratą (Duoblienė, 2011; Zaleskienė, 2011; Šutinienė, 2011). Kuo daugiau tradicijų rekonstruojama, tuo labiau individai priversti „derėtis“ dėl savojo tautinio identiteto. Mokyklos dažnai teigia esančios lietuvių kultūros ir tautos puoselėtojos bei saugotojos, todėl apeliuoja į tradicinio tautinio identiteto išsaugojimą. Žvelgiant į šalies sociopolitinį kontekstą, akivaizdu, kad tai lėmė Sovietų Sąjungos spauda, kai, švietimo sistema naudojantis kaip įrankiu, buvo aktyviai formuojama pasaulio piliečio samprata Sąjungos kontekste. Vis dėlto kiekviename tautos gyvenimo etape yra svarbi identifikacija, leidžianti visuomenės nariams jaustis priklausančiais vienai ar kitai socialinei grupei, bendrijai, esantiems kultūrinių vertybių nešėjams (Juodaitytė, 2003). Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ypatingas dėmesys buvo telkiamas į gryojo, vienmačio tautinio identiteto saugojimą ir puoselėjimą. Tai pagrindžia 1988 m. *Tautinės mokyklos* koncepcija, kuri rėmėsi tautinio savitumo ir savimonės ugdymo tradicija, o lietuvių kalba numatyta kaip visų dalykų mokymo pagrindas. Vis dėlto ir šiandieninės mokyklos švietimo strategija iš dalies vis dar apeliuoja į gryojo, tradicinio tautinio identiteto saugą ir plėtrą per lingvistinę kompetenciją ir praktiką, tautinės istorijos svarbos aktualizavimą, geografinį tautos vientisumą, homogenišką kultūros diskursą pateikiant kaip solidarumo būseną. Pažymėtina, kad šiandienos kontekste *Tautinės mokyklos* idėja netapo pagrindine švietimo koncepcija ir ji nuolat yra diskutuojama įvairiose mokslinėse diskusijose ir publikacijose. Todėl tautinė mokykla išliko ne kaip dogma, o kaip iššūkis ir problema. Tai itin aktualu Lietuvai tapus ES nare, įsiliejęs į Šengeno erdvę, spartėjant įvairiems šiuolaikiniams globalizacijos procesams, kuomet susiduriama su tautinio identiteto rekonceptualizacijos poreikiu. Jau nebepakanka akcentuoti vienmačio tautinio identiteto ugdymo(si) sampratą, identitetą suprantant kaip objektyvią duotybę.

Svarbi tampa problema – mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) rekonceptualizavimas migracijos procesualumo kontekste. Susiduriant tradiciškumui (etnokultūriškumui) ir pilietiškamui, dialogizmui¹⁴ ir kitoniškumui, kyla poreikis analizuoti tautinį identitetą kaip daugialypį, kompleksišką konstruklą ir identifikuoti, kaip tie kismai daro įtaką ugdymui(si). Pedagogai tokiomis sąlygomis turi spręsti mokinių migrantų, turinčių kitokių kalbinių įgūdžių ir kalbinę patirtį, integracijos į lietuvišką kalbinę, didaktinę, socialinę aplinką klausimus (Ruškus, 2008). Kadangi mokins migrantas yra keleto „pasakojimų“ subjektas, todėl disertacijoje pilietinę tautą galima apibrėžti kaip naratyvą, kurio aplinkoje (re)konstruojasi tautinis identitetas. Turint omenyje, kad dėl migracijos proceso edukacinėje aplinkoje išryškėja mokinių įvairovė klasėje bei į mokinį ir jo (jos) patirtis, kultūrą orientuota edukacinė paradigma, tai suponuoja būtinybę atskleisti ugdymo praktikos ir ugdymo filosofijos integralumą. Siekiant parodyti nuolatinių skirsčių radimosi svarbą (tautinio identiteto sampratos rekonstravimą nuo vienmačio daugiamačio link) reikšminga yra *hermeneutinė pedagogikos metodologija*¹⁵, aktualizuojanti mokytojų holistinį požiūrį į mokinių migrantų

¹⁴ Disertacijoje vartojamas terminas „dialogizmas“ parodant dialogo filosofinį diskursą, aktualizuojant hermeneutinį pokalbį, kurio ašimi tampa supratimas.

¹⁵ Disertacijoje hermeneutinės pedagogikos metodologija remiasi H. G. Gadamer universaliosios hermeneutikos prin-

tautinio identiteto ugdymo(si) procesą. Švietimo politikos strategai kurdami švietimo dokumentus orientuojasi į panašumo kriterijų išskleidimą klasėje. Tačiau ugdymo(si) praktika rodo, kad *(iš)gyvenamos* ugdymo(si) proceso dalyvių *patirtys* yra skirtingos. Todėl disertacijoje svarbi kokybinė tyrimo prieiga, siekiant išanalizuoti ugdymo(si) dalyvių skirtingas *(iš)gyvenamas patirtis*, susijusias su tautinio identiteto ugdymu(si) mokyklos klasėje. Taip pat svarbi teorijos metodologija, t. y. hermeneutinė pedagogika kaip ugdymo(si) filosofija, metodologija ir praktika, apimanti *supratimo ugdymą(si)*. Ji akcentuoja, kad ugdyme(si) vyrauja ne tik griežtos taisyklės, bet yra įmanomos įvairios interpretacijos ir supratimo galimybės. Disertacijoje aktualizuojama egzistencinė pedagogika, kuri remiasi *(iš)gyvenama patirtimi*, jos egzistenciniu aprašymu ir interpretacija, diktuojančia ugdymo(si) metodus, ugdymo(si) procesą.

Pilietinės tautos konstruojamų naratyvinių subjektyvių svarba, parodant tautinio identiteto supratimo kismą, plėtojama akademinėje ir politinėje plotmėje. Premjero Andriaus Kubiliaus 15-oji Vyriausybė ir Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė pradėjo nuosekliau kalbėti apie pasaulio Lietuvą ir pasaulio lietuvius. Jų požiūriai išreiškia lietuviybės sampratą per pakitusią erdvinę prizmę, t. y. kai lietuvis nėra vien Lietuvos pilietis. Lietuvis pozicionuojamas per globalią erdvę, kuriant tarpcivilizacinį dialogą tarp lietuvių kilmės žmonių. Akademinėje erdvėje pasaulio lietuvių sampratą aktualizuoja E. Aleksandravičius, L. Donskis. Mokslinėse diskusijose E. Aleksandravičius (2013) siūlo vartoti terminą „diasporinė lietuvių tauta“, apjungiančią teritorinę tautą ir diasporą (kartu su išeivija, su pasaulio lietuviais, su visais emigrantais). L. Donskis (2008), diskutuodamas apie pasaulio lietuviybę, nurodo į ryšio ieškojimą ir išsaugojimą tarp lietuviškojo jautrumo, savo individualios patirties ir pasaulio, o kartu ir atvirą mąstymą ir jautrumą kitoms tautoms bei jų kultūroms. Šios prieigos išskleidžia tautinio identiteto daugiamatiškumą per išteritorinimo ir išcentrinimo principus, per neišvengiamą skirsmų¹⁶ radimąsi. Lietuviškasis tautinis identitetas išryškintas **pasaulio lietuviybės** kontekste, aktualizuojant tautinio identiteto ugdymo(si) rekonstravimą ne tik etninio lietuvių, bet ir pasaulio lietuviybės kontekste.

Lietuvos švietimo sistema remiasi Lietuvos ir Europos Sąjungos švietimo strateginiais dokumentais, kurie padeda nustatyti bendruosius šalies tikslus. ES dokumentai akcentuoja europinę dimensiją, o Lietuvos švietimo dokumentai – etnocentrinę. Todėl šiandienos švietimo politikai, kurdami strategijas, turi atliepti tautinio identiteto ugdymo(si) tradiciškumą ir šiuolaikinį kultūrinį pliuralizmą. Dvipusis švietimo politikų elgesys įneša sumaištį į švietimą, kurio kryptis ugdytojai sunkiai supranta (Duoblienė ir kt., 2010). *Lietuvos švietimo įstatyme* (2011 m.) pabrėžiamas lygių galimybių principas per vienovę: „Švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina

cipais. Pažymėtina, kad egzistuoja ir kritinė hermeneutinė pedagogika, besiremianti H. G. Gadamer ir J. Habermas diskusija. Universalioji hermeneutika bando atskleisti įsivaizduojamą žmogaus esmę ir jai padėti plėtotis, o kritinė hermeneutika yra orientuota į socialinių, politinių, kultūrinių problemų sprendimą ir diskusiją dėl jų. Hermeneutinėje pedagogikoje dažniausiai taikomi universaliosios hermeneutikos principai bendrąja prasme. Kritinė hermeneutinė pedagogika orientuota į engiamųjų pedagogiką, arba laisvės pedagogiką. Kritinė hermeneutinė pedagogika nėra specialiai nagrinėjama disertacijoje. Kritinė hermeneutinė pedagogika kyla iš universaliosios hermeneutinės pedagogikos, todėl didžiausias dėmesys skiriamas universaliajai hermeneutinei pedagogikai. Taip pat kritinė hermeneutinė pedagogika remiasi daugelio universaliosios hermeneutinės pedagogikos teiginių. Todėl disertacijoje, aptariant hermeneutinės pedagogikos metodologiją, sistemingai analizuojama universalioji hermeneutika, turinti sąsajų su dekonstrukcija, fenomenologija, postmodernizmu.

¹⁶ Šiuo atveju J. Derrida filosofijoje vartojamas terminas „skirsmas“, naudojamas siekiant parodyti identitetų dinamiką. Skirsmas parodo, kad mokinius migrantus sieja lietuviška kilmė, tai yra ta pati tradicija, tačiau lietuviybė yra skirtingai suvokiama priklausomai nuo aplinkos, konteksto, kuriame mokinytis esti, todėl atsiranda skirsmas, nes mokiniai tam pačiam lietuviybės konstruktui išreikšti naudoja skirtingas prasmes.

asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą“ (LR švietimo įstatymas, 2011, 5 straipsnis). O 2003 m. Lietuvos švietimo įstatyme lygių galimybių principas akcentavo lygių galimybių principą įvairovės kontekste: „Švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą“ (LR švietimo įstatymas, 2003, 5 straipsnis). Kultūrinės įvairovės atskleistiems monologizavimas atliepia multikultūrinį ugdymą, kai, pasak L. Duoblienės (2006a), didesnis dėmesys skiriamas mokomajam turiniui, jo pažinimui, o pastangos santykiams tarp skirtingų kultūrų moksleivių užtikrinti stumiamos į šešėlį. Vakarų Europos integracinėje, įvairovių pedagogikoje mokinių mokymas(is) heterogeninėje grupėje grindžiamas radikalaus pliuralizmo idėja, intersubjektyvios pagal patirtį ir kultūrą skirtingų vaikų raiškos galimybėmis, jų mokymo(si) būtinybe multikultūrinio polilogo sąlygomis (Juodaitytės, 2003a). *Bendrosios ugdymo programos* 2011 m. į bendrųjų kompetencijų ugdymą jau įtraukia kultūrinio sąmoningumo integruojamąją programą, kurioje pabrėžiamas kultūrinis dialogas su kitybe. Į *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatas* įtrauktos kelios priemonės, diskutuojančios mokinių migrantų ugdymo(si) aktualijas. Viena iš jų – galimybių mokytis ir įgyti išsilavinimą migruojančių šeimų vaikams sudarymas, antra – sąlygų mokytis ir studijuoti tautinių mažumų vaikams pagerinimas. Tuo tikslu sukurtos daugiakultūrinio ugdymo programos, vadovėliai. Atliepiant visuomeninius pokyčius parengta *Geros mokyklos koncepcija* (2013 m.), kuri akcentuoja perėjimą nuo norminio mokymo personalizuoto link, pripažįstant patirčių ir aplinkų įvairovę, interpretacijos ir dialogo būtinumą. Išryškinta mokyklos kaip besimokančios bendruomenės bei demokratiškumo svarba.

Lietuvių kilmės mokinių tautinio identiteto ugdymo(si) diskurso aktualumą pagrindžia ir Lietuvos periodinė spauda¹⁷, kurioje aktualizuojamos cirkuliacinės migracijos proceso dalyvių, t. y. atvykstančių, reemigrantų ir išvykusių mokinių, problemos. Pabrėžiama tautinio identiteto sampratos kaita, akcentuojant *lietuvybės* perėjimą nuo *vienmatės daugiamatės sampratos link*, aktualizuojant *pasaulio lietuvybę*.

Mokslinis ištirtumas. Tautinio identiteto objektą tyrinėja įvairios mokslo sritys, todėl tiek užsienio, tiek Lietuvos moksliniuose tyrinėjimuose išryškėja tautinio identiteto tyrimų kompleksiškas ir tarpdiscipliniškumas:

- *Sociologijos krypties tautinio identiteto tyrimai* analizuoja identitetą socialinės atminties kontekste, akcentuojant kintantį santykį su praeitimi (Krukauskienė, Šutinienė, Trinkūnienė, Vosyliūtė, 2003); nagrinėja tautinį identitetą imigracijos kontekste, išryškinant imigranto pozicionavimą (Kuzmickaitė, 2000) bei tiriant socioekonominius, politinius reiškinius, svarbius tautinio identiteto išsaugojimui (Taljūnaitė, Labanuskas, 2009; Taljūnaitė, 2011); tiria akademinio jaunimo tautinį identitetą, parodant identiteto konstrukto multidimensiškumą (Antinienė, 2011); aiškinais modalinius lietuviškumo parametrus, išryškinant tautiškumo bruožus ir tipus (Kuznecovienė, 2011). *Užsienio kontekste*: nagrinėja tautinį tapatumą kolektyvinio fenomeno kontekste (A. D. Smith, 1991). Moderniosios srovės nacionalizmo teoretikai (Gellner, 1997; Hobsbawm, 2000; Ranger, 1999 ir kt.) tautinio identiteto klausimą tyrinėja pasitelkdami konstrukcinius tautinius mitus ir jų kintamumą, priklausomai nuo kūrėjų tikslų ir lūkesčių. Tautinės tapatybės objektą per nacionalizmo ir patriotizmo raiškos formas analizavo Th. Blank, P. Schmidt (2003).

¹⁷ „Pasaulio lietuvių vaikai rinkosi pažinti Lietuvą“, 2013-07-25; „Svajonę mokytis Lietuvoje išpildo „Lietuvių namai“, 2010-11-24; „Emigracijos bumo vaikai“, 2013-08-27; „Vaikų dvikalbystė: atostogų grįžę emigrantų vaikai nesusišneka su seneliais“, 2012-07-14; „Grįžę emigrantų vaikai Lietuvoje jaučiasi nejaukiai“, 2009-04-19; „Vaikai niekur nedingo - jie išvyko svetur“, 2013-09-06; „Žinomų tėvų vaikams geriau svetur nei tėvynėje“, 2012-05-26.

- *Antropologijos krypties tautinio identiteto tyrimai* analizuoja identiteto sociokultūrinės raiškos konfigūracijų įvairovę (Čiubrinskas 2008, 2011; Daukšas, 2011; Tereškinas, 2011), identiteto etninę ir nacionalinę deteritorializaciją (Daukšas, 2011; Kripienė, 2011), taip pat išryškina „savos erdvės“ kūrimo trajektoriją per identiteto išvietinimą (Liubinienė, 2008, 2011). *Užsienio kontekste* identitetas tiriamas procesualumo, dinamiškumo aspektais, akcentuojant identiteto daugialypiškumą ir daugiakryptiškumą (Geertz, 1994), taip pat tautinį identitetą išryškinant kaip socialiai organizuojamą objektą (Barth, 1969), identitetą nagrinėjant generiniu aspektu, turinčiu priskirtinio statuso ir etninės kultūros ypatybių (Friedman, 1996).

- *Edukologijos krypties identiteto tyrimai* analizuoja tautinio tapatumo kaitą vyresniame mokykliniame amžiuje, per asmeninio tautinio tapatumo apibrėžtis, akcentuojant tautinio, vertybėmis grįsto ugdymo poreikį (Aramavičiūtė, 1999, 2005) bei tautinės istorijos mokymu grįsto ugdymo poreikį (Šetkus, 2010); nagrinėja į Lietuvą atvykusių mokinių ugdymo(si) procesą, aktualizuojant tapatybės kaitos aspektus (Ruškus, 2008; Ruškus, Kuzmickaitė, 2008); tiria Lietuvos jaunimo ir moksleivių tautinio identiteto edukacines perspektyvas, išryškinant tautinio ir pilietinio identiteto sąsajas (Zaleskienė, 2011; Ranonytė, 2006) bei tautinio tapatumo ugdymo filosofijos kaitos aspektus, akcentuojant daugiakultūriško ir tautinio tapatumo ugdymo santykį (Duoblienė, 2006a, 2009); aiškina tautinio tapatumo ugdymą mokykloje, išryškinant mokytojo vaidmenį etninės ir profesionalios kultūros pagrindu (Tijūnelienė, 2000, 2002; Pukelis, 1995), mokytojų vertybinių nuostatų aspektu (Martišauskienė, 2007); tautiškumo ugdymą remiantis S. Šalkauskio ugdymo filosofija, atskleidžiant sąsajas su gimtąja kalba, tautosaka, tradicijomis, tautos istorija (Rajeckas, 2002; Martišauskienė, Juškevičienė, 2011, Jankevičius, 2013). *Užsienio* mokslininkai kokybinių tyrimų *kontekste* koncentruojasi ties vaikų ir paauglių tautinio identiteto derybų klausimu, analizuoja jų priklausymo nacionalinei valstybei reikšmę ir tautinių identifikacijų konstrukcijas per švietimo sistemą (Howard, Gill 2001; Philippou 2005; Toomey 2006); analizuoja imigrantų vaikų tautinio identiteto kaitą Belgijos mokyklose, aptaria daugybinių tapatybių kūrimosi prielaidas (Agirdag, van Houtte, van Avermaet, 2011); tyrinėja turkų imigrantų mokinių identiteto problematiką graikų mokyklose, vaikams susiduriant su vietiniais pedagogais (Magos, 2006). Pabrėžiama, kad mokytojai vis dar priešinasi heterogeniškomis klasėmis, diskriminuoja etniškai ir kultūriškai skirtingus mokinius ir siekia „idealiuos“ klases, kuri, jų manymu, yra homogeniška. Tiriami imigrantų kinų tapatybės kaitos socialiniai, kultūriniai diskursai Didžiosios Britanijos mokyklose išryškino, kad tėvai ir mokytojai mokyklas vertina kaip šaltinį, padedantį jaustis labiau kinu nei kitataučiu (Archer, Francis, Mauc, 2010). Dažnai tapatybė siejama su kultūra, akcentuojama, kad kultūros netekimas prilygsta tapatybės netekimui arba tapatybės krizei.

Mokslinė tyrimo problema. Išanalizuotuose lietuvių ir užsienio autorių moksliniuose tyrimuose menkai išskleista šiuolaikinės ugdymo filosofijos paradigma tautinio identiteto ugdyme(si) ir jos sąveika su ugdymo(si) praktika. Vis dėlto filosofinių teorijų virsme išryškėja naujos edukacinės paradigmos, kurios atneša naujas pedagogines teorijas, grįstas filosofine prieiga. Šią diskusiją plėtoja G. Mažeikis (2006), išryškinantis, kaip sąveikauja šiuolaikinės filosofijos teorijos ir ugdymo(si) praktika kurdamos ugdymo filosofijos ir praktikos vienovę bei virsmo kontekste sudarydamos prielaidas kurtis postmodernios edukologijos paradigmam. Tautinį identitetą įvairovės sąlygomis, remdamasi ugdymo filosofijos ir praktikos vienove, tyrinėja L. Duoblienė (2006, 2006a, 2011). Ji išryškina ugdymo(si) praktikos pagrįstumą filosofinėmis priegomis. Filosofijos teorijų šiuolaikinės edukologijos moksle praktinį taikomumą

analizuoja A. Juodaitytė, A. Savickis (2013). Autoriai parodo, kad edukologijoje svarbu ne tik techninis metodo atlikimas ir taikymas, bet ir filosofinių teorinių metodo modelių išskleidimas, sudarantis prielaidas atskleisti filosofijos ir praktikos vienovę.

Į Lietuvos švietimo sistemą įsilieja, iš kitų šalių grįžta ir į kitas šalis išvyksta lietuvių kilmės mokiniai. Turint omenyje, kad kai kurie iš jų rengiasi vėl išvažiuoti, jie patiria nuolatinę įtampą, dramą. J. Ruškus (2008), tyrinėdamas mokinių migrantų atvejus Lietuvos švietimo sistemoje, išskyrė pedagogų ir mokinių psichologines, socialines problemas, didaktines patirtis klasėje. Tai rodo įvairių socioedukacinių diskursų reflektavimą klasėje dėl skirtingų gyvenamųjų pasaulių išgyvenimo. Problemiškas tampa mokinių perėjimas iš vienos švietimo sistemos į kitą, kurios atspindi skirtingas tautiškumo ugdymo(si) sampratas. Neatsižvelgiama į mokinius migrantus, kaip į skirtingų tautinių naratyvinių identitetų sampratų kūrėjus ir atstovus, turinčius skirtingas kultūrinės patirtis, daugybiskus identitetus. Lietuvos švietimo sistema, kaip „didysis tautiškumo pasakojimas“, mokinius migrantus ugdo tautinio lietuvių kontekste, nes tikrovė, t. y. patiriami emigracijos ir imigracijos mastai, išseivija verčia diskutuoti apie daugiamatį tautinio identiteto konstrukta, atliepanti *pasaulio lietuviybės* sampratą, „prasilenkia su kultivuojamo, vadovėlinės lietuvių atminties formomis“ (Aleksandravičius, 2013) ir pasirenka etnolingvistinį tautos pasakojimą, nereaguoja į būtiną sąveiką su migracijos procese kuriamu „tautiniu pasakojimu“. Taip vyksta, nes mokyklos užtikrina politinių diskursų kaupimą ir perdavimą mokiniams pagal politinį ir socialinį užsakymą. Reaguojama į švietimo valdininkijos reformas, leidžiamus dokumentus, atspindinčius perstruktūravimo ir kontrolės jėgą, leidžiančią apriboti, kontroliuoti ugdymo veiklą mokyklose (Duoblienė, 2011). Todėl mokiniai migrantai patenka ne tik į švietimo sistemą, bet ir į subjekto valdymo ir kontrolės mechanizmą. Įvairios sąsajos gali mokinius trukdyti ugdytis subjektyvybę arba ją nuslopinti ir atverti kelią į sisteminių prisirišimą. Visgi šiuolaikiniai tautinio identiteto tyrinėtojai (Duoblienė, 2006, 2011; Zaleskienė, 2011; Ruškus, 2008) ir parengta *Geros mokyklos koncepcija* (2013) akcentuoja tautinio identiteto daugiamatiškumo galimybes bei sąveiką su vienmačio tautinio identiteto diskursu. Todėl reikia naujai pažvelgti į tautinį identitetą ir jo ugdymo(si) filosofines ir praktines galimybes. Atitinkamai keičiantis ugdymo(si) realybei, turi keistis ir ugdymo(si) proceso dalyvių filosofija, tarp šių komponentų atsirasti dermė ir sąveika, numatanti supratimo ugdymą(si) šiuolaikinės ugdymo(si) filosofijos ir ugdymo(si) praktikos vienovėje. Taigi pagrindinė disertacijos mokslinė problema yra tokia: **kaip mokinių migrantų tautinis identitetas galėtų būti ugdomas ir suvokiamas adekvačiai jų patirčiai ir sampratai, vienmatę tautinio identiteto teoriją paverčiant daugiamate, taikant hermeneutinę pedagogikos metodologiją.**

Disertacijoje mokslinei problemai spręsti suformuluoti tokie **probleminiai klausimai**:

1. Kaip kinta ugdymas(is) šiuolaikinės migracijos procesualumo kontekste mokinių migrantų tautinio identiteto supratimo požiūriu?
2. Kokios yra mokinių, patyrusių įvairias migracijos formas, ir mokytojų, dirbančių su šiais mokiniais, kaip subjektų išsilaisvinimo galybės iš vienmatės sisteminio formavimo bei valdymo kontrolės mokyklinio ugdymo procese, tautinį identitetą suvokiant kaip skirtingų naratyvinių subjektyvybių raidą, o ne kaip objektyvią duotybę?
3. Kaip ugdant lietuvių kilmės mokinių, patyrusių įvairias migracijos formas, tautinį identitetą formuojasi identiteto struktūros, kai taikoma hermeneutinės pedagogikos metodologija?
4. Kaip taikant hermeneutinės pedagogikos metodologiją plėtojasi mokytojų

- pedagoginė patirtis ir vyksta pokyčiai sąveikoje su mokinių migrantų patirtimi?
5. Kaip hermeneutinės pedagogikos metodai siejasi su ugdymo filosofija kuriant holistinį požiūrį į mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymą(si)?

Tyrimo objektas – lietuvių kilmės mokinių tautinio identiteto ugdymas(is).

Tyrimo tikslas – ištirti lietuvių kilmės mokinių, patyrusių įvairias migracijos formas, tautinio identiteto ugdymą(si) taikant hermeneutinės pedagogikos metodologiją, leidžiančią keisti ugdytojų filosofiją, orientuojant juos į skirtingus patirčių supratimo sąveikos procesus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Identifikuoti esmines hermeneutinės filosofijos temas, aktualias tautinio identiteto ugdymui(si) lietuvių kilmės mokinių migrantų atveju.
2. Nustatyti šiuolaikinės hermeneutinės pedagogikos metodologijos taikymo galimybes edukacinėms problemoms, susijusioms su mokinių migrantų tautinio identiteto (re)konstravimu, spręsti.
3. Išanalizuoti šiuolaikinio tautinio identiteto sampratą ir jo ugdymo(si) patirties (re)konstrukcijas, parodant dinamiškų subjektų patirčių ugdymo(si) reikšmingumą, kai taikoma hermeneutinės pedagogikos metodologija.
4. Atlikus kokybinių tyrimą ištirti migrantų mokinių tautinio identiteto ugdymo(si) subjektyvias patirtis, išryškinti supratimo skirtumus kaip naujas ugdymo(si) galimybių praktikas.
5. Numatyti pedagoginio proceso kaitos gaires, įgalinant mokytojus taikyti hermeneutinės pedagogikos prieigas lietuvių kilmės mokinių, patyrusių migraciją, tautinio identiteto ugdymo(si) procese.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

- Tautinis identitetas yra daugiamatis, kompleksiškas, (re)konstruojamas reiškinys, atliepantis dialogizmo ir kitioniškumo poreikį, tradicijos ir pilietiškumo iššūkius per *skirmų* įprasminimą, tautinio identiteto ugdymo(si) turinio kaitą intersubjektyvioje sąveikoje su *kitybe*. Lietuvos mokyklose tautinis identitetas vis dar ugdomas vienmatės sampratos kontekste, identitetą siejant su kalba, teritorija, tautos istorija. Tai neatitinka realybės, nes įvairios mokinių migrantų patirtys nurodo išteritorinto, išcentrinto tautinio identiteto ugdymo(si) poreikį.
- Lietuvių kilmės mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymas(is), besiremiantis hermeneutinės pedagogikos metodologija, sudaro prielaidas reikštis tai ugdymo(si) filosofijos kryptims, kuri leidžia kurti subjektyvius identitetus kaip galimybę mokinio ir mokytojo išsilaisvinimui iš sisteminio formavimo ir valdymo kontrolės.
- Hermeneutinė pedagogika, atliepanti ugdymo(si) filosofiją, remiasi subjekto vidinio iš(si)laisvinimo siekiu, kuomet, mokytojams taikant šią metodologiją, sudaromos galimybės patiems atsiskirti senųjų mąstymo ir ugdymo modelių, pereiti prie savirefleksijos ir mokinių patirčių refleksijos; mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymą(si) grįsti daugiamačio tautinio identiteto samprata, atliepiančia identiteto išteritorinimą, išcentrinimą, nurodančia į institucinės istorijos pasakojimo kritiką ir sąmoningumo metamorfozes.
- Taikant hermeneutinės pedagogikos metodologiją įvyksta mokytojų filosofijos pokyčių: mokytojams sąveikaujant su mokiniais migrantais ir įvairiomis jų patirtimis, kuriasi nauja tautinio identiteto ugdymo(si) pedagoginė patirtis.

Teorinės disertacinio tyrimo nuostatos ir koncepcijos

Hermeneutinė filosofijos koncepcija (Schleiermacher, 1998; Dilthey, 1989; Heidegger, 1962; Gadamer, 2004, 2004; Levinas, 1999; Ricoeur, 2001; Grondin, 2003; Mažeikis, 2005, 2008; Bagdanavičiūtė, 2012) remiasi hermeneutikos posūkio nuo hermeneutikos kaip tekstų aiškinimo prie šiuolaikinės hermeneutikos. H. G. Gadamer filosofinės hermeneutikos posūkis dialoginės sąveikos link tarp teksto ir skaitytojo atskleidžiamas kaip supratimo horizontų sintezė (vok. *Horizontversmeltzung*). Šis posūkis svarbus tarpkultūrinio ugdymo(si) srityje, kuomet, susiduriant įvairioms patirtims ir kultūroms, susikalbėjimas tampa įmanomas per dialoginę situaciją, susipažįstant su *Kitu*. H. G. Gadamer hermeneutinė praktika yra *Bildung*, vystymasis kartu ir ugdymo(si) procesas. Šis vystymosi procesas yra svarbus M. Heidegger ir P. Ricoeur filosofijose. *Bildung* gali būti traktuojamas ir kaip ugdymo procesas, pažymint dvasios vystymąsi, ir kaip kultūra, nurodanti į žmogaus prigimtinių talentų ir galimybių vystymą(si) (Gadamer, 2004). Darbe analizuojamas hermeneutikos posūkis fenomenologijos link. Iki fenomenologijos atėjimo į hermeneutiką ji buvo tekstinės praktikos su nedideliu psichologinės empatijos atspalviu tradicija. Fenomenologo E. Husserl požiūris į gyvenamąjį pasaulį buvo susijęs su transcendentalinės redukcijos procedūra. Gyvenimo patirtis E. Husserl pirmiausia siejo su idėjų patirtimi arba tam tikrų sąvokų patirtimis, nepaliesdamas gyvenimo dramos. Vėlesnė fenomenologija pradeda plačiau bendradarbiauti su psichoanalize. Tai ypatingai ryšku P. Ricoeur darbuose, kur hermeneutika aprėpia fenomenologiją ir psichoanalizę, atskleidžia gyvenimo traumas ir dramas. Toks hermeneutikos posūkis nurodo hermeneutikos šiuolaikinį kontekstualumą.

Hermeneutinės pedagogikos koncepcija (Sotioru, 1993, 2002; Gadamer, 2001, 2004; Derrida, 2004; Mayers, Field, 2001, 2004; Fairfield, 2011; Wiercinski, 2011; Papastephanou, 2011; Moules, 2011; Mažeikis, 2008, 2010; Duoblienė, 2006, 2011) remiasi ne tik galimu dialogu tarp kitoniškumo, bet ir galimų nesupratimų, skirtumų išryškiniu ir supratimo ugdymu(si). Skirtumai egzistuoja ir jų nuolat daugėja dėl globalizacijos, technologinės pažangos, informacijos ir migracijos, todėl šių skirtumų kaita daro įtaką mokinio migranto ugdymui(si). Skirtingai nei M. Heidegger ir P. Ricoeur hermeneutikoje, disertacijoje akcentuojama ne tik *tekstas – vystymasis, patirtis – vystymasis, gyvenimo drama – vystymasis*, bet ir J. Derrida samprata *skirtumai – vystymasis ir konfliktai – vystymasis*. Mokinio hermeneutinis skirtingumas ir vystymasis, kaip supratimo procesas, yra dramatiškas ir nesibaigiantis bei tiesiogiai darantis įtaką mokinio migranto tautinio identiteto raidai. Darbe akcentuojama, kad dramatiškas vystymasis neturi krypties ir yra neatidedamas, todėl skirsmų (*differance*) nuolatos daugėja. Hermeneutinė pedagogika aprėpia visus šiuos komponentus: vystymasis dėl teksto skaitymo (praktika, nurodanti į W. Dilthey, P. Ricoeur), vystymasis dėl to, kad ugdymo(si) subjektai interpretuoja gyvenimo praktiką (plačiąja prasme, pvz., bendraudami su šeima, aplinkoje ir pan., t. y. vyksta ugdymo(si) horizonto kūrimas), nurodančią į ugdymo(si) filosofiją, (re)konstruojančią tautinio identiteto ugdymą(si).

Šiuolaikinių identitetų teorijų koncepcija (Ang, 2001, Anthias, 2001; Appadurai, 2005; Nederveen Pieterse, 2001; Hutnik 1991; Bhabha, 1990; Gaertner, Dovidio 2000; Phinney 2001; Verkuyten 2004; Buttler, 1990; Foucault, 1998; Bauman, 2000; Zaleskienė, 2011; Duoblienė, 2006a, 2011; Mažeikis, 2012, 2013; Kuznecovienė, 2011; Čiubrinskas, 2008, 2011; Rubavičius, 2011; Liubinienė, 2009; 2011, Daukšas, 2011; Aleksandravičius, 2013; Donskis, 2008) remiasi daugiamačio identiteto samprata, atliepiančia tautinio identiteto daugybiškumą, takumą, fragmentiškumą, hibridiškumą,

performatyviškumą, išteritorinimą, išjudinimą. Šiuolaikinio identiteto teorijos tautinį identitetą postuluoja kaip objektą, kuriam nuolatos suteikiamos naujos prasmės. Šių teorijų kontekste mokiniai migrantai darbe suprantami kaip subjektai, nuolatos susiduriantys su dinamiu, daugybinu identiteto konstravimo procesu. Identitetas pasižymi dinamiškumu, vengiančiu fiksacijos. Šiuolaikinio identiteto teorijos postuluoja, kad kiekvienas tautinis identitetas gali būti keičiamas derybomis, apimančiomis daugybinės identifikacijas ir subtapatybes bei daugybinės kasdienio gyvenimo socialines, psichologines, kultūrinės dimensijas. Mokinių migrantų tautinis identitetas nagrinėjamas remiantis daugiamatžio identiteto samprata, nurodančia į pasaulio lietuviybės konstrukta, tautinio identiteto konstravimą siejant su subjekto jausmine būseną, buvimo pasaulyje būdais.

Empirinio tyrimo metodologinės nuostatos

Kokybinio tyrimo metodologinė koncepcija (Schwandt, 1997; Kvale, 1996; Merkys, 1995; Bitinas, 2000; Mažeikienė, 2000; Ramanauskaitė, 2002; Kardelis, 2005; Žydžiūnaitė, 2007; Rupšienė, 2007). Kokybinis tyrimas sudaro prielaidas suvokti aplinkybes, kurios atsiranda ir veikia šiuolaikines kultūrinės realijas. Kadangi disertacijoje nagrinėjama šiuolaikinės migracijos procese vykstanti identitetų ugdymo(si) sampratų kaita, t. y. analizuojamas daugiamatžio tautinio identiteto formavimasis ugdymo(si) procese, tampa svarbus tiriamojo fenomeno socialinės tikrovės pažinimas. Taip pat disertacijoje svarbi kokybinė tyrimo prieiga, nes analizuojamos ugdymo(si) dalyvių autentiškos ir skirtingos (iš)gyvenamos patirtys, susijusios su tautinio identiteto ugdymo(si) mokyklos klaseje.

Hermeneutinės fenomenologijos metodologinė koncepcija (van Mannen, 1997; Laverty, 2003; Moustaka, 1994; Smith, Flowers, Larkin, 2009; Lindseth, Norberg, 2004; Ricoeur, 1990) remiasi mokinių ir mokytojų **(iš)gyventos patirties** (angl. *lived-experience*) gyvenamajame pasaulyje (angl. *lived-world*) reikšmių tyrinėjimu. Tuomet galimas psichologinis fokusas bei ideografinis koncentravimasis į asmenį konkrečiame jo (jos) patirties kontekste. Hermeneutinės fenomenologinės metodologijos koncepcija tampa reikšminga mokinių migrantų gyvenamosios patirties reikšmės išskleidimui ugdymo(si) procese per identiteto diskurso sampratos kaitą.

Disertacijoje taikomi tyrimo metodai

Mokslinės literatūros analizė atlikta apžvelgus hermeneutinės filosofijos ir hermeneutinės pedagogikos bei šiuolaikinių identiteto teorijų taikymo galimybių ugdyme(si) temų spektrą, aptartos pagrindinės nuostatos, apžvelgta hermeneutinės pedagogikos kaip ugdymo(si) filosofijos teorija ir praktika. Atskleistas mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) patirčių procesualumas hermeneutinės pedagogikos perspektyvoje.

Individualus giluminis interviu (pusiau struktūruoto tipo) taikytas siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirčių reikšmes tautinio identiteto ugdymo(si) procese. Šis metodas leido išigilinti ir atskleisti tyrimo dalyvių gyvenamąją patirtį ir refleksijas, kurios yra pamatinės hermeneutinės fenomenologijos nuostatos. **Kokybinio tyrimo empirinę imtį** sudaro šešios informantų grupės (N = 47). Lietuvių kilmės mokiniai (N = 31): 1) į Lietuvą atvykę, bet ne Lietuvoje gimę mokiniai; 2) reemigrantai – gimę Lietuvoje, emigravę į užsienį ir po kurio laiko grįžę į Lietuvą; 3) gimę Lietuvoje, tačiau išvykę mokyti į užsienį. Atitinkamai trys mokytojų grupės (N = 16), dirbančios su mokinių

migrantų grupėmis: su atvykusiais, grįžusiais lietuvių kilmės mokiniais Lietuvoje ir su išvykusiais lietuvių kilmės mokiniais užsienyje. **Kokybinio tyrimo imties geografija** – Vilniaus „Lietuvių namų“ gimnazija, kurioje mokosi iš užsienio atvykę mokiniai; Šiaulių miesto mokyklos, kuriose buvo tirtos reemigrantų mokinių patirtys; Vasario 16-osios gimnazija Vokietijoje, kurioje mokosi tiriamieji, išvykę iš Lietuvos.

Kokybinių duomenų analizė atlikta taikant *hermeneutinės fenomenologijos* analizės metodą. Hermeneutinė fenomenologinė duomenų analizė numato tyrimo dalyvių (iš) gyvenamų patirčių interpretaciją, reflektuojant konstruktus ar daugybes realybes (van Mannen, 1997), t. y. pačių tiriamųjų prasmės suteikimą savo pasauliui bei paties tyrėjo tiriamųjų patirčių interpretaciją per prasmų suteikimą. Analizuotos informantų subjektyvios reikšmės ir sampratos, kuriose (re)konstruojamas mokinių migrantų tautinis identitetas ugdymo(si) patirčių kontekste. Hermeneutinės fenomenologinės analizės metodu analizuotos tiriamųjų **(iš)gyventos patirtys**, parodant tautinio identiteto ugdymo(si) (re)konstrukcijos procesualumą.

Disertacinio tyrimo teorinis reikšmingumas: 1) išanalizuotas hermeneutinės filosofijos, besiremiančios (iš)gyvenamos patirties, individo kaip subjekto samprata, intersubjektyvumu, dialogine sąveika, interpretatyvumu, *Bildung*, gyvenimo traumas ir dramos analize, skirsimų analize, reikšmingumas universaliai hermeneutinei pedagogikai; 2) teoriškai pagrįstas šiuolaikinės hermeneutinės pedagogikos kaip ugdymo(si) filosofijos konceptas, besiremiantis „neįmanomų debatų“ diskusijų rezultatų pasiekimais, šiandienos ugdymo(si) procesą apibūdinant kaip kultūros reiškinį, kuriame vyksta tautinio identiteto naujų prasmų kūrimas per intersubjektyvią sąveiką; 3) išryškintas naujas mokytojo pedagoginis vaidmuo *mokytojas hermeneutas*: nuo tradicinio mokytojo pozicijos prie mokinių asistento (kūrybiško, empatiško), *vedančio savęs ir savo (iš)gyvenamos patirties supratimo link* ugdymo(si) procese, jo nauja *naratyvinė kompetencija, interpretaciniai įgūdžiai*, nurodantys į sisteminio žinojimo dekonstrukciją ir kūrybinio mąstymo įgalinimą; 4) išanalizuotas šiuolaikinių daugiamačių identitetų teorijų laukas (daugybiniai, tekantys, performatyvūs, hibridiški, dvigubi, konstruojamieji, fragmentuoti), besiremiantys postmodernizmo paradigma, bei išskleistas identitetų derybų modelis; 5) atskleista dinamiškos, daugiamatės mokinių migrantų tautinio identiteto sampratos kaita hermeneutinės pedagogikos perspektyvoje: nuo įteritorinto išteritorinto, išcentrinto identiteto link, kuomet mokiniams migrantams ir mokytojams reflektuojant skirtingas sociokultūrinės išgyvenamos patirtis edukacinėje aplinkoje, sudaromos prielaidos tautinio identiteto ugdymo(si) rekonstrukcijai ir jo reikšminės sąveikos su įvairiomis visuomenės, kultūros, švietimo, politikos sritimis; pasaulio lietuviybės samprata (kaip išteritorinto, išjudinto, subjektyvaus naratyvinio identiteto pasekmė) aptarta remiantis moksline konstrukcine prieiga; 6) tautinio identiteto konstruktas aptartas sisteminio ir kasdienio žinojimo sąveikoje, ugdymo(si) proceso dalyviams parodant išsilavinimo galimybes kooperacijos ir hermeneutinių praktikų kontekste; 7) remiantis filosofine prieiga teoriškai pagrįstas pedagoginis tautinio identiteto ugdymo(si) procesas, taikant tarpdisciplininį požiūrį į identitetą, jo kaitą bei mokytojų ir mokinių patirčių įgalinimą tarpusavio sąveikoje.

Disertacinio tyrimo praktinis reikšmingumas: 1) išanalizuotas hermeneutinės pedagogikos kaip filosofijos metodologija, kuri kaip praktika gali būti taikoma mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) problemoms edukacinėje aplinkoje spręsti, parodant tautinio identiteto konstrukto kismą iš vienmačių į daugiamačius (tekančius, hibridiškus, dvigubus, daugybinius, performatyviškus) ir jų nuolatinę sąveiką, išryškinant skirsimų radimąsi čia ir dabar kontekste; 2) išryškintas hermeneutinės peda-

gogikos metodas, kaip praktika supratimo ugdymui(si), interpretuojant (iš)gyvenamas patirtis, kurios gali būti susietos su tekstais arba su praktika. Remiantis hermeneutinės pedagogikos filosofija ir praktika sumodeliuotas praktinis hermeneutinio rato taikomumas identitetų ugdymo(si) procese; 3) atskleista hermeneutinė fenomenologija, interpretuojanti gyvenimo patirtis, kaip praktika, kuri skirta suprasti, kaip keičiasi mokinių identitetai per išgyvenamas patirtis ir kaip tai reikšminga kultūrai, švietimui, pilietiškumui; 4) pademonstruotas hermeneutinės pedagogikos praktinis taikomumas mokykliniame ugdyme(si), aptariant konkrečius pamokų ar paskaitų pavyzdžius, kontekstualizuojant patirčių įvairovę; 5) pagrįstas fenomenologinio pobūdžio tyrimo praktinis taikomumas, išryškintos tyrimu grįstos mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) praktikos kūrimosi prielaidos; 6) ištirtos mokinių migrantų patirtys, išryškinant patirčių įvairovę tautinio identiteto ugdyme(si), pademonstruota, kaip jų pagrindu gali kurtis naujos tautinio identiteto ugdymo(si) pedagoginės patirtys; 7) atlikto empirinio tyrimo duomenys gali būti reikšmingi tiriant mokinių, patyrusių įvairias migracijos formas, tautinio identiteto ugdymo(si) patirtis hermeneutinės fenomenologijos diskurso pagrindu; 8) parodytos mokytojų (re)konstruojamo tautinio identiteto ugdymo(si) pedagoginės reikšmės tikslo ir proceso kaitos kontekstuose.

Disertacinio tyrimo mokslinis naujumas: 1) išryškintas daugiamačio tautinio identiteto koncepto kompleksiskumas ir procesualumas per skirsmų įgalinimą ugdymo(si) procese, reikšmingai įtakojantis tautiškumo sampratą, kultūrinius reiškinius švietimo procese; 2) išryškinta pasaulio lietuviybės samprata mokslinių konstrukcijų perspektyvoje (iki tol pasaulio lietuviybė buvo diskutuojama nenuosekliai tiek akademiname, tiek politiniame lygmenyse, veikiau pasaulio lietuviybę nurodant kaip metaforą), aptartas tautinio identiteto ugdymo(si) kismas migracijos procese, kuomet tautinis identitetas sąveikauja tarp vienmačio ir daugiamačio diskursų sampratos; 3) moksliskai pagrįsta šiuolaikinė hermeneutinė pedagogika kaip ugdymo(si) filosofija, besiremianti H. G. Gadamer ir J. Derrida debatų rezultatais mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymo(si) problemoms spręsti; 4) pedagoginiame procese hermeneutinės pedagogikos pagrindu teoriškai pagrįstas mokinių migrantų tautinio identiteto naujos ugdymo(si) galimybės, išryškinti tautinio identiteto sampratos skirsmi dėl įvairių patirčių, sąlygotų migracijos proceso ir jų reikšmingumo mokinių bei mokytojų (iš)gyvenamos patirties sąveikoje, parodant, kad pedagoginiame procese svarbu neužgožti įvairių patirčių ir pereiti prie hermeneutinio dialogo, ugdymo(si) kaip horizontų sintezės, išskleisti mokinio migranto supratimo laisvę ne ideologinio, sisteminio „mes“ vienybės principu, o skirtųjų susitarimo, alternatyvų kėlimo, diskutavimo, polemizavimo kontekste; 5) remiantis šiuolaikinės filosofijos teorijomis moksliskai pagrįsta ugdymo(si) filosofijos sritis hermeneutinė pedagogika kaip ugdymo(si) filosofija mokinių migrantų tautinio identiteto ugdyme(si).

Disertacinis tyrimas atliktas trimis pagrindiniais etapais:

Pirmame tyrimo etape (2010 m. sausis – gruodis) atlikta mokslinės literatūros analizė. Atlikta tyriminio lauko situacijos analizė. Sudarytas disertacinio tyrimo dizainas.

Antrame tyrimo etape (2011 m. sausis – gruodis) pradėtas kokybinio tyrimo pirmasis etapas – atliktas pilotinis tyrimas, kurio tikslas buvo patikrinti tyrimo plano (giluminio, pusiau struktūruoto tipo interviu) validumą. Atlikta pirminė kokybinių duomenų analizė. Analizuota mokslinė literatūra.

Trečiame tyrimo etape (2012 m. sausis – gruodis) atliktas pagrindinis empirinis kokybinis tyrimas, kurio metu giluminiu, pusiau struktūruoto tipo interviu, remiantis

hermeneutine fenomenologine prieiga, apklausti bendrojo lavinimo mokyklose besimokantys lietuvių kilmės mokiniai (Lietuvoje ir užsienyje, N = 31) bei jų mokytojai (Lietuvoje ir užsienyje, N = 16). Nuo 2012 m. liepos iki 2013 m. lapkričio atlikta kokybinio tyrimo duomenų analizė, analizuota mokslinė literatūra. Suformuluoti rezultatų apibendrinimas, išvados, rekomendacijos. Parengta mokslinė diskusija.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

1. Tautinio identiteto lietuviybės kontekste aptariamoms esminėms hermeneutinėms filosofijos temoms – gyvenamojo pasaulio, (iš)gyvenamos patirties, subjekto – objekto dichotomijos atsisakymas, intersubjektyvumas, dialoginės sąveikos, interpretatyvumas, Bildung, gyvenimo traumos ir dramos, skirsmų analizė. Išskleidžiama individo subjektyvumo dimensija ugdant tautinį identitetą, pabrėžiant subjektyvaus patyrimo ir pažinimo svarbą, (iš)gyvenamos patirties refleksiją ir kooperaciją su kitais nariais, kolektyvais, kuriant savo gyvenamąjį pasaulį.
2. Atlikus teorinę mokslinės literatūros analizę nustatyta, kad tautinis identitetas šiuolaikinės migracijos kontekste tampa daugiaačiu, kompleksiniu konstruktui, atliepiančiu šiuolaikiškumo ir tradicijos dialogą. Lietuviški nacionaliniai švietimo idealai konkuruoja su tarptautiniais standartais, kuriuos išryškina lietuvių kilmės migrantai mokiniai, pastiprinantys kintančio tautinio identiteto sampratą. Tautinio identiteto konstruktas įgyja daugybiškumo, fragmentiškumo, performatyviškumo, takumo, hibridiškumo aspektus, kurie kvestionuoja tautinio ugdymo(si) rekonstrukcijos poreikį mokyklose. Tautinio identiteto ugdymas(is) vienmatiškumo kontekste nebėra pakankamas ir atliepiantis migruojančių subjektų patirčių išskleidimą edukaciniame procese. Šiandienos tautinio identiteto ugdymas(is) nurodo daugiamatiškumo poreikį, atliepiantį pilietinės tautos sampratą.
3. Išanalizavus literatūrą išryškėjo, kad tautinio identiteto svarbi sudedamoji dalis yra subjektyvė. Tačiau subjektai yra veikiami struktūrinio, sisteminio formavimo ir valdymo kontrolės. Tokiais atvejais ugdymo(si) dalyviai turi dvi galimybes: a) pažeisti struktūras, pasirodydami kaip meistrai, keičiantys ir konstruojantys tautinio identiteto ugdymo(si) praktikas, pereidami į reflektyvią būseną, t. y. sąmoningą kismą, kai subjektas, įvairiose aplinkose kooperuodamasis su šeima, draugais, mokytojais ar kitais kolektyvais, kuria subjektyvias tapatybes; b) būti sistemos dalyviu, kai liekama ikireflektyvioje praktikoje, nuslopinama subjektyvė ir atveriamas kelias į sisteminių prisirišimą. Mokinys migrantas yra kelių tautinių naratyvų subjektas, todėl turi keistis tautinio identiteto ugdymo(si) procesas. Todėl svarbu į ugdymo(si) procesą integruoti įvairias hermeneutines praktikas, sudarant sąlygas ugdymo(si) proceso dalyvių tautinio identiteto kaip subjektyviųjų ugdymui(si).
4. Ugdant lietuvių kilmės mokinių tautinį identitetą, taikant hermeneutinę pedagogiką metodologiją išryškėjo (iš)gyvenamos patirties reflektavimo ir interpretavimo svarbos poreikis. Tuomet svarbu tampa ne tik dialogas kaip susikalbėjimas, bet priartėjimas prie (iš)gyvenamos patirties įprasminimo su visais esamais skirsmų diskursais, vedančiais į dialoginį santykį su kitoniškumu. Hermeneutinė pedagogiką metodologija parodo tautinio identiteto ugdymo(si) kompleksiškumą, nuolatinį skirsmų buvimą ir kūrimąsi migracijos kontekste, kuomet kuriasi naujos tautinio identiteto sampratos, keičiasi jų interpretacijos būdai. Remiantis hermeneutine pedagogika, nurodomos sąsajos tarp teorijos ir švietimo, ugdymo politikos, tačiau atskleidžiama reali kasdienė pedagoginė praktika, kuri skiriasi nuo švietimo, ugdymo politikos.
5. Išanalizuota ir pristatyta hermeneutinė pedagogiką tautinio identiteto ugdyme(si), ją aktualizuojant kaip ugdymo filosofiją, metodologiją ir praktiką, orientuotą į ugdymo(si) proceso dalyvių supratimo ugdymą(si). Atskleidžiama, kad ugdyme(si) vyrauja ne tik griežtos taisyklės, bet ir galimos įvairios interpretacijos ir supratimo

įvairovės praktikoje. Išryškinama, kad dėl migracijos proceso edukacinėje aplinkoje išryškėja mokinių įvairovė mokyklos klasėje ir į mokinį bei jo (jos) patirtis, kultūrą orientuota edukacinė paradigma, kuri suponuoja būtinybę aktualizuoti ugdymo(si) praktikos ir ugdymo filosofijos integralumą.

6. Atskleista, kad tradiciniai ugdymo(si) metodai, taikomi šiandieninėje mokyklos didaktikoje, labiau akcentuoja ugdymo metodo techninį taikomumą, o hermeneutinė pedagogika akcentuoja ugdymo(si) metodų filosofinių principų ir metodologinį pagrindimą bei praktinio taikomumo ryšį. Parodyta, kad hermeneutinė pedagogika nurodo ugdymo(si) metodų efektyvumą, juos siejant su bendrąja metodologija ir ugdymo filosofija.

Empirinis disertacijos tyrimas atskleidė:

7. Tautinio identiteto konstrukto kompleksiskumą ugdymo(si) procese. Patvirtino teorines hipotetines išvalgas apie tautinio identiteto daugiamatiškumą (socialiniuose moksluose nėra vieningos tautos sampratos traktuotės, todėl tautinis identitetas apibrėžiamas nevienareikšmiškai) bei disertacijos ginamuosius teiginius, kad mokinių įvairovė klasėje atliepia tautinio identiteto ugdymą(si) kaip sąveikaujantį su naratyvinės subjektyvybės ir esencialistinės tautinio identiteto konstrukto sampratomis. Tyrimo metu analizuojant interviu metu gautus duomenis išryškėjo dvi pagrindinės tautinio identiteto ugdymo(si) tendencijos:
  - a. Lietuvių kilmės mokiniai migrantai tautinį identitetą konstruoja pilietinio tautos modelio pagrindu, tautinį identitetą akcentuoja kaip jausminę būseną, išryškina identiteto daugybiškumo, išteritorinimo, išcentrinimo aspektus.
  - b. Lietuvių kilmės mokiniai migrantai tautinio identiteto ugdymo(si) turinį suvokia skirtingai, priklausomai nuo patirtos migracijos formos ir gimimo šalies. Į Lietuvą atvykę mokiniai migrantai linkę konstruoti daugybinę tautinio identiteto sampratą, kurdami socialinius, kultūrinius ryšius tarp kilmės ir gyvenamosios šalių. Reemigrantai mokiniai, priklausomai nuo išgyventos patirties emigracijoje ir kilmės šalyje, tautinio identiteto ugdymą(si) konstruoja remdamiesi fragmentuota tapatybės teorija, t. y. identiteto išcentrinimas, kai tapatybė siejama su emociniu priklausomumu, bet ne su konkrečia vieta. Išvykusių į užsienį mokinių migrantų tautinio identiteto ugdymas(is) labiau orientuojasi į performatyviškąją tautinio identiteto teoriją, kuomet mokiniai migrantai jaučiasi gyvenamosios šalies socialiniais veikėjais ir jų buvimo būdai priklauso nuo sąveikų su tos šalies socialiniais veikėjais, aplinka.
  - c. Dalis mokytojų, dirbančių su mokiniams migrantais (dažniausiai su reemigrantais), ugdydami tautinį identitetą bendrojo lavinimo mokyklose linkę pasirinkti vienmatę tautinio identiteto sampratą dėl: a) prigimtinio tautiškumo atstovavimo; b) pavienių mokinių, kurie nesudaro heterogeninės klasės aplinkos, grįžimo į mokyklas. Kita dalis mokytojų, dirbančių su mokiniams migrantais (atvykusiais į Lietuvą), tautinį identitetą linkę ugdyti remiantis daugiamatį tautinio identiteto sampratą, nes mokinių kultūrinė įvairovė klasėje išryškina šį poreikį. Kitaip tariant, dėl mokyklos specifiškumo („Lietuvių namų“) kinta pačių mokytojų tautinio identiteto samprata, todėl jie linkę rinktis sąveikaujantį tautinio identiteto ugdymo(si) modelį tarp esencialistinio ir daugiamatį.
8. Tautinio identiteto ugdyme(si) svarbus vaidmuo tenka mokinių migrantų apsisprendimui – savanoriškam ar priverstiniam, įsitraukti į migracijos procesą. Tie mokiniai, kurių sprendimas atvykti į Lietuvą yra laisvas, daro įtaką lietuviybės

sąmoningo įsiužetinizavimui¹⁸ į gyvenamąjį pasaulį, ir tai tampa sąmoninga kitos būties kūrimo prielaida bei laisvo tautinio identiteto ugdymo(si) dalimi. Priešingai, mokiniais, kurių sprendimas atvykti į Lietuvą nebuvo laisvas, pasireiškia pasipriešinimas lietuviybei ir išryškėja nelietuviško tautinio identiteto gynybinis modelis. Dalis mokytojų, pasirinkdami sisteminių tautinio identiteto ugdymo modelių, niveliuoja skirsmų praktikas klasėje, dėl ko dalis mokinių pasirenka išvykti iš Lietuvos. Reemigrantai mokiniai, grįžę į bendrąjį ugdymo(si) procesą Lietuvoje, būdami mažuma mokyklos klasėje, linkę integruotis su visais esamais tautinio identiteto heterodiskursais, ypatingai tie, kurių patirtis emigracijoje buvo neigiama. Kita dalis mokinių reemigrantų reflektuoja savo skirtingas išgyventas patirtis, atmesdami vienmatį požiūrį. Išvykę mokiniai tautinį identitetą (re)konstruoja per dialogą su kitybės diskursais, save identifikuoja kaip lietuviškos kilmės, tačiau integruojasi į gyvenamosios šalies sociokultūrinę, edukacinę aplinką.

9. Mokiniai migrantai dažnai priklauso keletui tautinių naratyvų, todėl tautinio identiteto ugdymo(si) procese nebėra pakankama remtis identitetu kaip nekintančiu objektyviu referentu. Mokinių migrantų skirtingų sociokultūrinių, edukacinių praktikų reflektavimas ugdymo(si) procese tautinį identitetą išryškina kaip dalomą, daugiamatį konstrukta, todėl mokyklos klasėje kuriasi įvairios tautinio identiteto išraiškos, atliepančios skirtingas priklausomybes: mūsų-patybė, jūsų-patybė, aš-patybė ir kt.
10. Mokytojai, kurie linkę į interpretacinį dialogą su kitybe, atliepia hermeneutinės pedagogikos poreikį ugdant lietuvių kilmės mokinių tautinį identitetą, kuomet per kooperaciją su mokiniais jie (jos) yra įgalinami. Kuriama subjektyvi pedagoginė praktika klasėje ir vyksta sąmoningas tautinio identiteto išsisteminimas ugdymo(si) procese. Dėmesys mokinių migrantų asmeninei (iš)gyvenamai patirčiai ir gyvenimo dinamikos reflektavimas šios patirties kontekste daliai mokytojų padėjo susklastinti esencialistinę tautinio identiteto abstrakciją ir intencionaliai pažvelgti į čia ir dabar situaciją, rekonstruojant tautinio identiteto ugdymo(si) sampratą.
11. Kuo labiau heterogeniška klasė, t. y. labiausiai būdinga atvykstančių mokinių atveju, tuo didesnė dalis mokytojų linkę mokinių migrantų tautinį identitetą ugdyti remdamiesi pilietiniu tautos modeliu, orientuodamiesi į pasaulio lietuvių sampratą. Dėl to siekiama išskleisti supratimo ugdymo horizontų sintezę. Priešingai, kuo labiau homogenizuota klasė, t. y. grįžtančių pavienių mokinių į Lietuvos mokyklas, patirtys labiau redukuojamos, siekiant juos (jas) integruoti į vyraujančią ugdymo(si) priimtino diskursą. Tai pastebima ir išvykusių mokinių atveju, kuomet mokiniai, patekę į užsienio ugdymo(si) sistemą, labiau linkę identifikuootis su gyvenamosios šalies tautiniu naratyvu, tad išvykusių mokinių lietuviškos patirtys integruojamos į užsienio švietimo diskurso priimtino ribas. Priklausomai nuo paties mokytojo empatiškumo (tai vienas iš hermeneutinės pedagogikos elementų) naratyvų švietimui, skirtingų diskursų susitikimas paverčiamas dialogu, bet ne kova, siekiant ugdyti tautinį identitetą pasaulio lietuviybės kontekste.
12. Hermeneutinė pedagogikos metodologija gali būti taikoma klasėje esant įvairiems heterodiskursams (neigalumas, homoseksualumas, tautinės mažumos), nebūtinai susijusiems su migracija, orientuota į subjektų supratimo ugdymą(si). Šios metodologijos taikymas orientuotas į reliatyvios pamokos vedimą klasėje, atsižvelgiant į mokinių patirčių įvairovę.

¹⁸ Ši sąvoka vartojama remiantis T. Kačerausko (2006) konstrukcijomis, teigiančiomis, kad egzistenciniai gyvenamojo pasaulio įvykiai per naratyvinį tapatumą yra nuolatos įsiužetinizami ir tampa tapatumo dalimi.

REKOMENDACIJOS

Mokslininkams tyrėjams:

- Tyrinėjant tautinio identiteto kismą šiuolaikinių procesų kontekste, įtraukti ir plačiau plėtoti daugiamatį tautinio identiteto sampratą pasaulio lietuviybės kontekste, siekiant parodyti sąveiką tarp ugdymo(si) ir kitų reikšmingai susijusių sričių. Taip pat tautinio identiteto konstrukta analizuoti remiantis dalomo subjekto šiuolaikine filosofijos teorija, identitetą atskleidžiančia kaip įvairių *patybių spiečių*.
- Siekiant praplėsti šio disertacinio tyrimo teorines ir praktines išvagas tyrinėjant lietuvių kilmės mokinių tautinį identitetą, galima taikyti kitą hermeneutikos rūšį, t. y. kritinę hermeneutiką, kuri suteiktų galimybes pažvelgti, kaip įvairūs politiniai, sisteminiai, klasiniai ar socialiniai susisaistymai daro įtaką tautinio identiteto ugdymui(si) ir (re)konstrukcijai.
- Tautinio identiteto konstrukta rekomenduojama tyrinėti tarpdiscipliniškumo kontekste, nes disertacinis tyrimas parodė konstrukto kompleksiskumą, daugiamačiškumą, aktualų įvairioms mokslo šakoms.
- Analizuojant migracijos proceso dalyvių kaip subjektų, nepriklausomų nuo įvairiausių prisirišimų (sisteminių, ideologinių, socialinių ir pan.), (iš)gyvenamas patirtis, rekomenduojama naudoti kokybinę metodologiją ir taikyti hermeneutinės fenomenologijos strategiją, kuri numato pačių tyrimo dalyvių ir tyrėjo autentiškų patirčių interpretaciją. Tokiu atveju fenomenologija suprantama ne vien kaip aprašymas, besiremiantis filosofine teorija, bet ir kaip išgyventų, su reiškiniumi susijusių patirčių interpretacija.
- Tyrinėjant mokinių migrantų išgyvenamas patirtis ir jų reikšmingumą ugdymo(si) procesui, rekomenduojama analizuoti hermeneutinės pedagogikos plotmėje, siekiant parodyti ne linijiškumą, kaip vieną vyraujančią prasmų lauką, bet procesualumą tarp tradicinio sąmoningumo ir kritinės tradicijos, parodančių interpretacijų skirtybes.
- Tiriant šiuolaikinį ugdymo procesą, ugdymo mokslo tyrėjams metodologams siūlytina ugdymo procesą analizuoti šiuolaikinės ugdymo filosofijos ir praktikos vienovės raiškoje, aktualizuoti ugdymo filosofijos principų praktinį taikomumą, ypatingai atkreipti dėmesį į filosofinių principų taikomumą ugdymo praktikos mikroygmenyje, t. y. mokyklos klasėje bei pamokoje.

Ugdymo praktikams:

- Mokytojams, dirbantiems su įvairių kultūrų plačiąja prasme mokiniiais, siūloma taikyti hermeneutinės pedagogikos metodologiją. Tai sudarytų sąlygas keisti savo supratimą ir atliepant paradigminius pokyčius.
- Ugdant lietuvių kilmės mokinių tautinį identitetą rekomenduojama hermeneutinės pedagogikos metodologiją integruoti į bendrąsias ugdymo(si) programas ir jos pagrindu įgalinti mokinius ir jų (iš)gyvenamas patirtis, jas panaudojant kaip mokymo(si) išteklių. Tuo sudaromos sąlygos vyksti **ugdymui(si) kaip horizontų sintezei**. Kadangi kiekvienas mokinys yra kelių naratyvų subjektas, todėl jo (jos) patirtis gali tapti mokymosi ištekliumi, sudarančiu tarpkultūrinę ugdymo(si) terpę, kuri nėra pateikiama vadovėliuose. Pavyzdžiui, iš Lenkijos atvykusio mokinio žinios gali būti naudojamos mokantis apie Abiejų Tautų Respubliką, Vilniaus kraštą ir panašiai, siekiant parodyti skirtingus požiūrius į tą pačią temą, leidžiant patiems

mokiniams kritiškai priimti informaciją.

- Skirti dėmesio išgyvenamų patirčių su tautiniu identitetu susijusių reikšmių (re) konstrukcijoms ir refleksijai, perkeltiant šių interpretacijų reikšmingumą kultūrai, švietimui, pilietiškumui ir kitoms sritims (re)konstruoti per **naratyvinės kompetencijos** ugdymą(si). Naratyvinė kompetencija siejama su gebėjimu *kitą* matyti ir nuosekliai konstruoti pragmatiniame ar socialiniame kontekste. Ugdyme(si) naratyvai įtvirtina normas ir formuoja individų mąstymą apie savo ir kitų veiksmus, padeda numatyti, ko galima tikėtis iš *kito* tam tikrose situacijose. Mokytojai, per pamokas komentuodami įvairias istorijas, formuoja normas, kokie veiksmai yra priimtini, kokie nepriimtini. Kitaip tariant, naratyvai formuoja standartus, kuriais remiantis nustatomas veiksmų priimtumas. Todėl tiek mokiniai, tiek mokytojai turi ugdyti(s) naratyvinę kompetenciją kaip išsilaisvinimo iš sisteminio mąstymo siekį.
- Siūlytina į ugdymo(si) programas, vadovėlius įtraukti **skirtybių dialogą** atliepiančius diskursus, t. y. lietuvių pateikti įvairiomis priegomis – per tradicinį etnokultūrinį ir pilietinį modelį, kad mokinys susipažintų su įvairiais diskursais ir sąmoningai pats (pati) pasirinktų su kolektyvais bendrą, subjektyvią tautinio identiteto konstravimo priegą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dialogas hermeneutinėje klasėje nėra sisteminis klausinėjimo procesas. Metodologinis-sisteminis ugdymas(is) remiasi mokytojo, kaip turinčio daugiau patirties, žinių ir kompetencijų, pranašumu mokinio atžvilgiu. Hermeneutinėje klasėje nėra svarbi intelektualinė lygybė. Tokioje klasėje yra svarbus skirtumų pripažinimas, *kito* traktavimas kaip partnerio, siekiant lygiaverčio dialogo interpretacinėje veikloje. Dialoginėje klasės aplinkoje nėra viena interpretacija nepateikia galutinio ir galimai autoritetingesnio sprendimo. Todėl tai vienas iš būdų, siekiant įtraukti kuo daugiau dalyvių į ugdymo(si) procesą, išvengiant priverstinio konsensuso, kuomet mokiniai, bijodami pateikti „neteisingą“ atsakymą ar nuomonę, neišitraukia į ugdymo(si) procesą ir taip praranda galimybę praplėsti savo mąstymo horizontus.
- Ugdant lietuvių kilmės mokinių tautinį identitetą svarbus tampa **mokytojo hermeneuto vaidmuo**. Toks mokytojas geba kurti tarpcivilizacinį dialogą. Todėl mokytojams rekomenduojama rengti įvairius mokymus, seminarus, praktinius užsiėmimus (*rekomenduojamos temos*: klausinėjimo kultūros prasmė kaip individo išsilaisvinimo galimybė; ugdymas(is) kaip horizontų sintezė; kultūros reikšmė kaip subjektyvybės bruožas; ugdymas kaip saviugdą; dialoginė klasė; mokytojas hermeneutas: nuo tradicinio mokytojo pozicijos link mokytojo asistento, mokymosi procese vedančio savęs supratimo link; interpretacinių įgūdžių ugdymas(is): sisteminio žinojimo dekonstrukcija, kūrybinio mąstymo link), kurių metu jie (jos) būtų mokomi kritinio požiūrio į sistemos normatyvus, atpažinti įvairius diskursus ir jų įgalinimą, išgyvenamų patirčių reflektavimą edukaciniame procese, skirtybes panaudojant kaip mokymo(si) išteklių.
- Siūlytina ruošiant šiandienos būsimos pedagogus bei mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas įtraukti **hermeneutinės pedagogikos dalyką**, aprėpiantį įvairias hermeneutikos rūšis (universaliąją, fenomenologinę, kritinę, radikalią, konservatyviąją, kontekstualią, poststruktūralistinę ir kt.), siekiant ugdyti pedagogų kritinį mąstymą, gebėjimą sąveikauti su nuolatine ugdymo(si) proceso kaita skirsmų perspektyvoje ir gebėjimą išitraukti į šiuos pokyčius keičiant ugdymo(si) proceso praktiką ugdymo(si) filosofijos vienovėje.
- Švietimo strategams, ruošiantiems švietimo strateginius dokumentus, rekomen-

duojama atsižvelgti galimą perėjimą nuo instrumentalistinio, normatyvinio mokslo, grįsto technine kontrole ir empiriniu patikimumu, prie ugdymo(si) proceso kaip filosofijos, orientuotos į **savaimingą interpretacinę praktiką**. Taip būtų išvengiama informacijos ir prasmės pertekliaus, kurio mokiniai neinternalizuoja, o mechaniškai atkartoja tol, kol reikalauja sistema. Dėl to mokiniai patiria didelę įtampą, perkrovą, stresą ir kitų neigiamų psichologinių ir fizinių išgyvenimų. Ugdymo(si) proceso kaip savaimingos interpretacinės praktikos įprasminimas sudarytų sąlygas (iš)gyvenamos patirties įvairovę klasėje paversti mokymo(si) ištekliumi, ją atkoduoti kaip praktinį taikomumą.

Disertacijos tema paskelbtos mokslinės publikacijos

1. Juodaitytė, A., **Garšvė, L.** (2013). From Interritorised to Decentered Identity // *Spring University, Changing Education in a Changing Society*, Nr. 1, p. 5–10. ISSN 1822-2196.5.
2. **Garšvė, L.** (2013). Lietuvių kilmės mokinių identitetų sąveika tarpkultūrinės edukacinės patirties kontekste // *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, Nr. 7, p. 67–74.
3. **Garšvė, L.** (2012). Tautinio tapatumo slinktyis postmodernioje visuomenėje // *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 5(38), p. 64 – 67. ISSN 1648-8776. Referuojama DB: CEEOL, Index Copernicus.
4. **Garšvė, L.** (2011). Lietuvių kilmės mokinių identitetų ugdymas: naujojo diskurso konstravimas remiantis postmoderniosios filosofijos teorijomis // *Mokytojų ugdymas*, 17 (2), p. 25–38. ISSN 1822-119X. Referuojama DB: EBSCO, Index Copernicus.
5. **Garšvė, L.** (2011). Skirtingų kultūrų vaikų adaptavimas klasėje: tarpkultūrinis suvokimas hermeneutiniu požiūriu // *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (33), p. 29–33. ISSN 1648-8776. Referuojama DB: CEEOL, Index Copernicus.

Informacija apie disertacijos autorę

Lina Garšvė – Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir antropologijos katedros dėstytoja, Edukacinių tyrimų mokslinio centro doktorantė, Tarptautinių programų ir ryšių tarnybos vyresnioji specialistė.

Išsilavinimas:

2002–2007 m. Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas, edukologijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis, mokytojo profesinė kvalifikacija (studijų programa – Filosofija ir visuomenės mokslai).

2005 m. vasaris–liepa. Lodzės humanitarinių ir ekonomikos mokslų akademija, Lenkija, dalinės politikos mokslų studijos pagal „Erasmus“ studijų mainų programą.

2007–2009 m. Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas, edukologijos magistro kvalifikacinis laipsnis (studijų programa – Tarpkultūrinis ugdymas ir tarpininkavimas).

2010–2013 m. Šiaulių universitetas, socialinių mokslų edukologijos krypties doktorantūros studijos.

Mokslinių interesų sritys: ugdymo filosofija, tautinio identiteto šiuolaikinės transformacijos, tarpkultūrinis ugdymas(is).

Adresas: Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas,
P. Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai, Lietuva.
Tel. (8 41) 595 756, el. paštas: linagarsve@yahoo.com

Scientific publications on the subject of the dissertation

1. Juodaitytė A. & Garšvė L. (2013). From Interritorised to Decentered Identity // *Spring University, Changing Education in a Changing Society*, Nr. 1, 5 – 10. ISSN 1822-2196.
2. Garšvė L. (2013). Lietuvių kilmės mokinių identitetų sąveika tarpkultūrinės edukacinės patirties kontekste // *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, Nr. 7, 67 – 74.
3. Garšvė L. (2012). Tautinio tapatumo slinktytis postmodernioje visuomenėje // *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 5(38), 64 – 67. The journal is registered CEEOL, Index Copernicus databases.
4. Garšvė L. (2011). Lietuvių kilmės mokinių identitetų ugdymas: naujojo diskurso konstravimas remiantis postmoderniosios filosofijos teorijomis // *Mokytojų ugdymas*, 17(2), 25 – 38. ISSN 1822-119X. The journal is registered EBSCO, International Index Copernicus databases.
5. Garšvė L. (2011). Skirtingų kultūrų vaikų adaptavimas klaseje: tarpkultūrinis suvokimas hermeneutiniu požiūriu // *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(33), 29 – 33. ISSN 1648-8776. The journal is registered CEEOL, International Index Copernicus databases.

Information about the author of the dissertation

Lina Garšvė – lecturer of the Department of Philosophy and Anthropology in the Faculty of Humanities at Šiauliai University; PhD student of the Scientific Centre of Educational Research; senior specialist of the Department of International programmes and relations.

Education:

2002-2007 Šiauliai University, Faculty of Humanities, Bachelor degree of Education, teacher's Professional qualification (study programme – Philosophy and social sciences).

2005 02-07 Partial political science studies under *Erasmus* exchange programme at the University of Humanities and Economics in Lodz, Poland.

2007-2009 Šiauliai University, Faculty of Humanities, Master degree of Education (study programme – Intercultural education and mediation).

2010-2014 Šiauliai University, doctoral studies of Social Sciences (Education).

Scientific interests: philosophy of education, national identity, intercultural education.

Address: Šiauliai University, Faculty of Humanities,

P. Višinskio St. 38, LT-76352, Šiauliai, Lithuania.

Phone (+370 41) 595 756, e-mail: linagarsve@yahoo.com

**EDUCATION OF NATIONAL IDENTITY OF LITHUANIAN ORIGIN PUPILS APPLYING
METHODOLOGY OF HERMENEUTIC PEDAGOGY**
Summary of the Doctoral Dissertation

**LIETUVIŲ KILMĖS MOKINIŲ TAUTINIO IDENTITETO UGDYMAS(IS)
TAIKANT HERMENEUTINĖS PEDAGOGIKOS METODOLOGIJĄ**
Daktaro disertacijos santrauka

Autorė *Lina Garšvė*
Anglų kalbos redaktorius *Antony Richard Bexon*
Lietuvių kalbos redaktorė *Jūratė Šamelienė*
Dizainerė-maketuotoja *Vismantė Juozėnaitė*

2014-05-14. 3,94 leidyb. apsk. l. Tiražas 50 vnt. Užsakymas 2907.
Išleido ir spausdino UAB „BMK Leidykla“, J. Jasinskio g. 16, LT 03163 Vilnius
www.bmkleidykla.lt, info@bmkleidykla.lt